

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту

Кафедра міжнародних економічних відносин

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

(підпис)

(прізвище та ініціали)

_____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
освітньо-професійної програми «Міжнародні економічні відносини»
на тему «УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ»

Здобувача(ки) групи МЕ-01а

(шифр групи)

(підпис)

Катерина ЧЕРКАЙ

(ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело

(підпис)

(ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувача)

Керівник к.ек.н. Світлана Вікторівна ТАРАСЕНКО

(посада, науковий ступінь, вчене звання, ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

(підпис)

Суми – 2024 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту

Кафедра міжнародних економічних відносин

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
БАКАЛАВРА

(спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»)

здобувачу 4 курсу, групи МЕ-01а

Черкай Катерини Олександрівни

1. Тема роботи «УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ» затверджена наказом по університету від «08» травня 2024 року №0485-VI
2. Термін подання здобувачем закінченої роботи «30» травня 2024 року.
3. Мета кваліфікаційної роботи – аналіз міжнародних міграційних процесів в Україні, визначення їх основних тенденцій та впливу на соціально-економічний розвиток країни, а також розроблення рекомендацій щодо покращення державної міграційної політики.
4. Об'єкт дослідження - міграційні процеси в Україні в контексті міжнародних міграційних потоків.
5. Предмет дослідження соціально-економічні та політичні аспекти міграційних процесів в Україні, їх вплив на розвиток країни, а також механізми регулювання міграції та інтеграції мігрантів.
6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах звітних даних Державного комітету статистики України, нормативних актах Кабінету Міністрів України, матеріалах наукових публікацій, аналітичних звітах міжнародних організацій та інших відкритих джерелах інформації.
7. Орієнтовний план кваліфікаційної бакалаврської роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети.

Розділ 1. Історичний аспект міграційних процесів в Україні – 23.04.2024.

У розділі 1 проаналізувати поняття міграції та її основні види, методики оцінки міграційних процесів та сформулювати методику для оцінки міграційних процесів в Україні, провести історичний аналіз міграційних процесів в Україні в 19-20 століттях та оцінити вплив міграційних процесів на сучасну демографічну ситуацію в Україні.

Розділ 2. Сучасний стан міграційних процесів в Україні - 15.05.2024.

У розділі 2 проаналізувати основні міграційні потоки в Україні за період 2010-2023 рр., визначити основні причини та наслідки цих міграцій, визначити основні соціальні, економічні та політичні фактори, що впливають на міграційні процеси в Україні, оцінити вплив міграції на економіку та суспільство України в 2010-2023 рр., зокрема, зосередити увагу на наслідках міграції після повномасштабного вторгнення.

Розділ 3. Розроблення рекомендацій щодо зниження еміграційних процесів в Україні- 20.05.2024.

У розділі 3 вивчити основні ініціативи у сфері міграційної політики в Україні в довоєнний період, проаналізувати механізми протидії еміграційним тенденціям, які були впроваджені в післявоєнний період в інших країнах, та розробити рекомендації щодо удосконалення цих механізмів в Україні.

Дата видачі завдання: «08»квітня 2024 року

АНОТАЦІЇ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр

на тему

«УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ»

здобувача Черкай Катерини Олександрівни

Основний зміст кваліфікаційної бакалаврської роботи викладено на 40 сторінках, зокрема список використаних джерел із 58 найменувань, який розміщено на 6 сторінках. Робота містить 7 таблиць, 11 формул та 15 рисунків.

В умовах глобалізації та посилення інтеграційних процесів міграційні потоки набувають все більшого значення, впливаючи як на країни походження, так і на країни призначення мігрантів. Україна, розташована на перехресті Європи та Азії, виступає не тільки як країна походження мігрантів, але й як транзитна та країна призначення для багатьох людей.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що міграційні процеси мають значний вплив на демографічну ситуацію, ринок праці, економічний розвиток та соціально-політичну стабільність України. У сучасних умовах Україна стикається з низкою викликів, пов'язаних з еміграцією значної кількості працездатного населення, імміграцією трудових мігрантів з інших країн, а також з внутрішньою міграцією, спричиненою внутрішніми конфліктами та економічними кризами.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи полягає у аналізі міжнародних міграційних процесів в Україні, визначення їх основних тенденцій та впливу на соціально-економічний розвиток країни, а також розроблення рекомендацій щодо покращення державної міграційної політики.

Мета роботи реалізується шляхом виконання наступних завдань:

- проаналізувати історичний аспект міграційних процесів в Україні;
- дослідити основні види міграційних потоків та їх характеристики;
- сформулювати методику оцінки міграційних процесів;

- проаналізувати сучасний стан міграційних процесів в Україні за період 2010-2023 років;
- визначити соціальні, економічні та політичні фактори, що впливають на міграцію;
- оцінити вплив міграції на економіку та суспільство України;
- розробити рекомендації щодо зниження еміграційних процесів та покращення інтеграції мігрантів в Україні.

У процесі дослідження залежно від цілей і завдань були використані відповідні методи дослідження економічних процесів, серед яких систематизація та узагальнення для теоретичного обґрунтування поняття "міжнародна міграція", зокрема в контексті України, порівняльний метод для порівняння міграційних моделей України з іншими країнами, щоб виявити унікальні особливості та виклики, за допомогою методу кількісного аналізу було проведено статистичне дослідження міграційних потоків, що виходять з України та прибувають до неї, а методи індукції та дедукції допомогли для висновків на основі зібраних даних.

Отримані результати кваліфікаційної бакалаврської роботи:

1. Міграція в Україні завжди була невід'ємною частиною історії країни, зокрема в 19-20 століттях, коли масові переселення сприяли економічному розвитку та інтеграції українських земель у загальноімперські ринки. Періоди між двома світовими війнами, індустріалізація та урбанізація, а також розпад СРСР у 1991 році мали значний вплив на міграційні процеси. Особливо варто зазначити, що міграційні процеси значно активізувалися під час війни, яка почалася в 2014 році та значно посилилася в 2022 році.

2. Аналіз показав, що коефіцієнт міграції у 2023 році становить $-0,3\%$, тоді як у 2021 році цей показник був $0,05\%$, що свідчить про збільшення негативного балансу міграції у 6 разів. Коефіцієнт еміграції у 2023 році склав $42,4\%$ (зріст у 38,5 разів порівняно з 2021 роком), а коефіцієнт імміграції – $42,1\%$ (зріст у 26,3 рази). Це показує активізацію міграційних потоків із значним переважанням еміграції.

3. На основі досвіду інших країн, Україна має розробити сильнішу стратегію для протидії еміграційним тенденціям та сприяння поверненню своїх громадян. Основні компоненти цієї стратегії можуть включати фінансову підтримку та субсидії для громадян, які повертаються, зокрема у сферах житла, освіти, медичного обслуговування та соціальних послуг.

Також важливо створити сприятливі умови для розвитку бізнесу, включаючи податкові пільги та підтримку стартапів, інвестиції в інфраструктуру та освіту, а також впровадження мовних курсів і професійної перепідготовки для громадян, які повертаються. Забезпечення цільових фінансових програм допоможе швидше інтегруватися в українське суспільство та економіку. Створення сприятливих умов для розвитку бізнесу знизить економічні бар'єри та стимулюватиме підприємницьку активність серед громадян, які повертаються. Інвестування в освіту та професійну перепідготовку забезпечить наявність кваліфікованої робочої сили, що є критичним для економічного розвитку. Підтримка мовних курсів та соціальних послуг сприятиме легшій інтеграції громадян, які повертаються, в суспільство. Ці рекомендації є основою для формування всебічної стратегії протидії еміграційним тенденціям та сприяння поверненню українських громадян на батьківщину.

Одержані результати можуть бути використані в процесі розроблення стратегії для протидії еміграційним тенденціям та сприяння поверненню своїх громадян.

Апробація дослідження була здійснені на конференції «Міжнародні економічні відносини та сталий розвиток», 2024 [25].

Ключові слова: МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ, УКРАЇНА, МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ, МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА, ЕМІГРАЦІЯ, ІММІГРАЦІЯ, ВНУТРІШНЯ МІГРАЦІЯ.

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2024 рік

Рік захисту роботи – 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	8
1. ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ.....	10
1.1. Визначення міграції та види міграційних потоків.....	10
1.2. Методика оцінки міграційних процесів країни.....	12
1.3. Аналіз міграційних процесів в Україні в 19-20 ст.	15
2. СУЧАСНИЙ СТАН МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ	20
2.1. Основні міграційні потоки в Україні (імміграція, еміграція, внутрішня міграція) в 2010-2023 рр.	20
2.2. Соціальні, економічні та політичні фактори, що впливають на міграцію.....	28
2.3. Вплив міграції на економіку та суспільство України в 2010-2023 рр. 38	
3. РОЗРОБЛЕННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ЗНИЖЕННЯ ЕМІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ	45
3.1. Ініціативи у сфері міграційної політики в Україні в довоєнний період 45	
3.2. Удосконалення механізмів протидії еміграційним тенденціям в післявоєнний період з урахуванням досвіду інших країн.....	49
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57

ВСТУП

На мою думку, обрана тема "Україна в міжнародних міграційних процесах" є вкрай актуальною в сучасному світі, адже міграція стає одним з найважливіших соціально-економічних і політичних явищ сучасності. В умовах глобалізації та посилення інтеграційних процесів міграційні потоки набувають все більшого значення, впливаючи як на країни походження, так і на країни призначення мігрантів. Україна, розташована на перехресті Європи та Азії, виступає не тільки як країна походження мігрантів, але й як транзитна та країна призначення для багатьох людей.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що міграційні процеси мають значний вплив на демографічну ситуацію, ринок праці, економічний розвиток та соціально-політичну стабільність України. У сучасних умовах Україна стикається з низкою викликів, пов'язаних з еміграцією значної кількості працездатного населення, імміграцією трудових мігрантів з інших країн, а також з внутрішньою міграцією, спричиненою внутрішніми конфліктами та економічними кризами.

Проблема міграційних процесів активно досліджується як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Значний внесок у вивчення міграційних процесів зробили такі дослідники, як Джонсон Д., Кастлес С., Пьотровський В. Серед українських науковців вагомий внесок у дослідження міграції зробили М. Лацук, В. Тропіна, Л. Гармаш. Проте, попри значну кількість досліджень, багато аспектів міграційних процесів в Україні залишаються недостатньо вивченими, зокрема, питання впливу міграції на соціально-економічний розвиток регіонів, роль міграції у формуванні ринку праці та інтеграції мігрантів в українське суспільство.

Об'єктом дослідження є міграційні процеси в Україні в контексті міжнародних міграційних потоків. Предметом дослідження є соціально-економічні та політичні аспекти міграційних процесів в Україні, їх вплив на

розвиток країни, а також механізми регулювання міграції та інтеграції мігрантів.

Метою даної роботи є аналіз міжнародних міграційних процесів в Україні, визначення їх основних тенденцій та впливу на соціально-економічний розвиток країни, а також розробка рекомендацій щодо покращення державної міграційної політики. Для досягнення цієї мети були поставлені наступні завдання: проаналізувати історичний аспект міграційних процесів в Україні, дослідити основні види міграційних потоків та їх характеристики, сформулювати методику оцінки міграційних процесів, вивчити сучасний стан міграційних процесів в Україні за період 2010-2023 років, визначити соціальні, економічні та політичні фактори, що впливають на міграцію, оцінити вплив міграції на економіку та суспільство України, розробити рекомендації щодо зниження еміграційних процесів та покращення інтеграції мігрантів.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові документи, звітні дані Державного комітету статистики України, нормативні акти Кабінету Міністрів України, матеріали наукових публікацій, аналітичні звіти міжнародних організацій та інші відкриті джерела інформації.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному аналізі міграційних процесів в Україні з урахуванням сучасних викликів та тенденцій, а також у розробці рекомендацій щодо покращення міграційної політики та інтеграції мігрантів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання розроблених рекомендацій для покращення державної політики у сфері міграції, що сприятиме зниженню еміграційних процесів, покращенню умов інтеграції мігрантів та підвищенню соціально-економічного розвитку країни.

Апробація дослідження була здійснені на конференції «Міжнародні економічні відносини та сталий розвиток», 2024 [25].

1. ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

1.1. Визначення міграції та види міграційних потоків

Міграція є однією з найважливіших та найскладніших соціальних явищ сучасного світу. Щоб краще зрозуміти це явище, розглянемо різні види міграційних потоків та їх особливості.

Міграція – це процес переміщення людей через кордони певних територій з метою постійного або тимчасового проживання. Це складне явище, яке має глибокі соціальні, економічні та політичні наслідки як для країн походження, так і для країн призначення. Визначення міграції охоплює рух людей між різними географічними регіонами, який може бути внутрішнім (в межах однієї країни) або міжнародним (між країнами). Причини такого переміщення можуть бути різноманітними: економічні можливості, політичні конфлікти, природні катастрофи, кліматичні зміни або сімейні обставини [45].

Розглядаючи різні види міграційних потоків, варто почати з внутрішньої міграції. Внутрішня міграція стосується переміщення людей в межах однієї країни, часто у пошуках роботи, покращення житлових умов або доступу до кращих освітніх та медичних послуг. Ернст Георг Равенштайн, відомий своїми "законами міграції", вперше описаними в 1885 році, стверджував, що більшість міграційних переміщень відбувається на короткі відстані, а основною причиною є економічні фактори [28].

Міжнародна міграція натомість, навпаки, включає переміщення людей з однієї країни в іншу. Це переміщення може бути як тимчасовим (наприклад, сезонна праця), так і постійним (еміграція для постійного проживання). Стівен Кастлс і Марк Міллер у своїй книзі "The Age of Migration" підкреслюють, що сучасна міжнародна міграція є результатом глобалізації і пов'язана з економічною нерівністю між країнами [46].

Трудова міграція є ще одним важливим аспектом міграційних потоків. Це переміщення людей для роботи, часто пов'язане з пошуком кращих економічних можливостей, і може бути як внутрішньою, так і міжнародною.

У своїй праці "Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium" Дуглас Мессі зазначає, що економічна інтеграція і нерівність між країнами сприяють зростанню трудової міграції [57]. Додавши, що глобалізація та економічна взаємозалежність створюють умови, за яких робітники з бідніших країн прагнуть мігрувати до більш розвинених країн у пошуках кращих економічних можливостей.

Окрему категорію складають біженці та внутрішньо переміщені особи. Біженці – це люди, які змушені покинути свою країну через переслідування, конфлікти або насильство, тоді як внутрішньо переміщені особи переміщуються в межах своєї країни з подібних причин [27]. Змістовний аналіз причин і наслідків біженства, а також роль міжнародних організацій, зокрема Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR) виклав Гіл Лоусон у своїй роботі "The UNHCR and World Politics". В ній автор детально розглядає, як політичні конфлікти, переслідування та насильство змушують людей покидати свої домівки і ставати біженцями або внутрішньо переміщеними особами [41].

Сезонна міграція характеризується тимчасовим переміщенням людей для виконання сезонної роботи, часто в сільськогосподарському або туристичному секторах. Цю міграцію описав Майкл Піор у своїй теорії "двоїстого ринку праці", підкреслюючи, що сезонна міграція часто є результатом попиту на низькооплачувану працю в певні періоди року [50]. Взагалі його теорія передбачає, що ринок праці поділяється на два сегменти: первинний, де пропонуються стабільні, добре оплачувані робочі місця з можливостями для просування, та вторинний, де робота часто є нестабільною, низькооплачуваною і без перспектив для кар'єрного зростання. Сезонні мігранти зазвичай залучаються до вторинного сегмента ринку праці, заповнюючи вакансії, на які не претендують місцеві робітники.

Не можна забувати й про міграцію з причин навчання, яка включає переміщення людей для отримання освіти. Це може бути як внутрішня, так і

міжнародна міграція. В двох випадках, міграція студентів сприяє глобалізації освіти і культурному обміну.

Отже, міграція є складним і багатограним процесом, що охоплює різні види переміщень і мотивів. Розуміння міграційних потоків є важливим для розробки ефективної політики управління міграцією, яка враховує економічні, соціальні і гуманітарні аспекти.

1.2. Методика оцінки міграційних процесів країни

Оцінка міграційних процесів країни є важливою складовою для розуміння динаміки населення та його впливу на економіку та суспільство. Для аналізу цих процесів використовуються різноманітні показники та методи, які дозволяють зрозуміти характер міграцій та їхні наслідки.

Методика оцінки міграційних процесів країни включає кілька етапів, які дозволяють всебічно проаналізувати та зрозуміти динаміку міграційних потоків.

1. Збір та обробка даних: На цьому етапі здійснюється збирання необхідних даних щодо міграційних процесів, включаючи кількість прибулих та виїжджаючих, демографічні характеристики населення (вік, стать, рівень освіти, зайнятість), економічні показники (рівень заробітної плати, безробіття, економічні показники регіонів), а також політичні та соціальні дані (державна політика, правові рамки, соціальна інтеграція).

2. Розрахунок основних коефіцієнтів міграції.

Першим коефіцієнтом, який відображає загальний напрямок та інтенсивність міграційних потоків у відсотках від загальної кількості населення є коефіцієнт міграції (МІ), який визначається як різниця між кількістю виїжджаючих з країни та кількістю прибульців протягом певного періоду, поділена на загальну кількість населення.

$$MI = \frac{(\text{Приїджаючі} - \text{Виїжджаючі})}{\text{Загальна кількість населення}} \times 100\%, \quad (1.1)$$

Наступним важливим показником є коефіцієнт еміграції (EI), який визначає відсоток людей, які виїхали з країни у порівнянні з загальною кількістю населення.

$$EI = \frac{\text{Виїжджаючі}}{\text{Загальна кількість населення}} \times 100\%, \quad (1.2)$$

Коефіцієнт імміграції (II) відображає відсоток населення, яке прибуло в країну протягом певного періоду.

$$II = \frac{\text{Приїжджаючі}}{\text{Загальна кількість населення}} \times 100\%, \quad (1.3)$$

Окрім цього використовуються такі показники як сальдо міграції, а саме різниця між кількістю прибульців та виїжджаючих протягом певного періоду та рівень внутрішньої міграції, який вказує на рух населення в межах країни й відображається як частка місцевого населення, яке переміщується відносно загальної кількості населення.

Ці показники допомагають зрозуміти масштаб та характер міграційних процесів в країні та їхній вплив на соціально-економічний розвиток. Але аналіз міграційних процесів потребує всебічного підходу, що включає в себе демографічний, економічний, соціально-політичний та географічний аналіз, тому розглянемо їх детальніше.

3. Демографічний аналіз: Аналіз демографічних характеристик мігрантів, що включає визначення вікової та статевої структури мігрантів, оцінку рівня освіти та зайнятості, а також аналіз тенденцій та моделей міграції з урахуванням демографічних факторів. Вивчаючи демографічні характеристики, демографічні тенденції та моделі міграції, дослідники можуть визначити основні рушійні сили внутрішньої міграції [30].

4. Економічний аналіз: Аналіз економічних чинників, що впливають на міграційні процеси, включаючи вивчення ринку праці, рівня заробітної плати та можливостей зайнятості, оцінку економічних розбіжностей між регіонами, а також використання економічних теорій для розуміння впливу економічних факторів на міграцію. Наприклад, економісти можуть аналізувати дані про безробіття та середні доходи на різних рівнях агрегації для визначення впливу економічних чинників на міграцію. Економічні теорії, такі як неокласична економіка та теорія двоїстого ринку праці, надають рамки для розуміння того, як економічні фактори впливають на міграцію [29].

5. Соціально-політичний та географічний аналіз: Вивчення соціально-політичних та географічних аспектів міграції, зокрема, оцінка впливу політичних факторів, конфліктів та змін в імміграційному законодавстві, а також використання геоінформаційних систем (ГІС) для відображення міграційних потоків та аналізу просторових моделей [34].

6. Географічний аналіз: Даний аналіз дає ще одну цінну перспективу для оцінки процесу міграції. Використовуючи геоінформаційні системи (ГІС) та методи просторового аналізу, дослідники можуть відображати міграційні потоки, визначати маршрути міграції та аналізувати просторові моделі поселення та міграції [39].

Інтеграція цих підходів забезпечує всебічне розуміння динаміки міграції в країні та закладає основу для прийняття обґрунтованих рішень. Аналіз міграційних процесів за допомогою коефіцієнтів міграції (MI), еміграції (EI) та імміграції (II) дозволяє оцінити інтенсивність та напрями міграційних потоків в Україні. Використання саме цих показників допоможе мені виявити масштаби еміграції та імміграції, а також загальний міграційний баланс країни в 2010-2023 роках. Тому, у другому розділі буде проведено детальний аналіз сучасного стану міграційних процесів в Україні з використанням зазначених формул та методів.

1.3. Аналіз міграційних процесів в Україні в 19-20 ст.

Міграційні процеси в Україні в 19-20 століттях були складними і багатоаспектними, визначеними численними політичними, економічними та соціальними змінами. На початку 19 століття Україна зазнала значних міграційних змін через наслідки наполеонівських війн та поділи Польщі. Українські землі опинилися під владою Російської та Австрійської імперій, що спричинило масові переселення. Ці переселення сприяли економічному розвитку нових територій та інтеграції українських земель у загальноімперські ринки (табл. 1.1).

Таблиця. 1.1 - Основні характеристики періодів міграційних процесів [57, 58]

Період	Основні характеристики міграційних процесів	Характеристика мігрантів
1800-1861	Обмежена внутрішня міграція через кріпосне право. Основні міграційні процеси пов'язані з переселенням селян на нові землі після відміни кріпосного права у 1861 році.	Селяни, переважно молоді родини, що шукають нові землі для господарювання.
1861-1917	Масове переселення селян на східні землі (Сибір, Казахстан), розвиток промислових міст, трудова міграція в межах Російської імперії.	Селяни та робітники, переважно молодь та молоді родини.
1917-1921	Велика кількість біженців, вимушена міграція через політичну нестабільність та воєнні дії.	Біженці різного віку, переважно родини, які шукають безпеки.
1921-1941	Депортації, примусова міграція, міграція робітників до промислових центрів, переселення в рамках радянських проектів.	Примусово переселені особи, робітники, інтелігенція.
1941-1945	Евакуація, депортація, біженці, трудова мобілізація до Німеччини.	Евакуйовані родини, депортовані народи, мобілізовані робітники.
1945-1953	Репатріація, примусова міграція народів, пов'язаних із воєнними діями та політичними репресіями, активна міграція до великих промислових центрів.	Репатріанти, депортовані народи, переселенці до промислових міст.
1953-1985	Урбанізація, зростання внутрішньої міграції до міських центрів, переселення у зв'язку з будівництвом великих індустріальних проектів.	Молоді люди та родини, які шукають роботу та кращі умови життя у містах.
1985-1991	Збільшення міграційних потоків через економічну нестабільність, зростання кількості еміграцій, особливо єврейського населення до Ізраїлю та інших країн.	Молодь та інтелігенція, єврейське населення.

Продовження таблиці 1.1

Період	Основні характеристики міграційних процесів	Характеристика мігрантів
1991-2000	Значні міграційні потоки з та до Росії та інших пострадянських країн, пошук роботи за кордоном, формування української діаспори в Західній Європі та Північній Америці.	Переважно молодь, робітники, інтелігенція, які шукають кращих економічних можливостей.

У середині 19 століття, після скасування кріпосного права в Російській імперії у 1861 році, відбулися значні соціально-економічні зміни. Багато українців почали шукати кращих економічних можливостей в інших регіонах імперії або емігрували до Північної Америки та Канади. За різними джерелами, з 1891 по 1914 рік понад 500 000 українців з Галичини та Буковини переселилися до Канади та США у пошуках кращого життя.

Наприкінці 19 століття масова трудова міграція до Донбасу була спричинена індустріалізацією регіону та потребою в робочій силі. За даними перепису 1897 року, населення Донбасу зросло до 1,3 мільйона осіб, що свідчить про значний приплив робітників. Це сприяло економічному зростанню регіону та створенню нових робочих місць, підвищуючи економічний потенціал України [53].

Початок 20 століття приніс нові міграційні потрясіння, пов'язані з Першою світовою війною, революціями та громадянською війною. Між 1914 і 1921 роками територія України, де переважали етнічні українці, але також проживала значна частина росіян і євреїв (приблизно 12% і 8% від загальної кількості населення згідно з переписом 1897 року), зазнала руйнувань внаслідок вторгнення з боку німецьких та австро-угорських збройних сил. Під час "великого відступу" 1915 року сотні тисяч людей втекли на схід, рятуючись від ворога [35].

Ця перша криза біженців в Україні була, кажучи сучасною мовою, кризою внутрішнього переміщення, оскільки біженці рухалися в межах Російської імперії. Це означало, що відповідальність за управління ними та їх

підтримку лягла на місцевих чиновників і громадські організації, включаючи організації, створені та очолювані самими біженцями.

На початку 1918 року Україна проголосила незалежність від ослабленої Російської держави, сподіваючись, що підтримка Німеччини допоможе утримати більшовизм. Однак крах німецьких військових зусиль невдовзі призвів до встановлення радянської влади в Україні та утворення Української Радянської Соціалістичної Республіки. У цей період мільйони біженців, які втекли на схід під час війни, повернулися до своїх домівок. Серед них були також біженці неукраїнського походження, які подорожували територією України, щоб дістатися Польщі та уникнути комунізму. Польща запровадила контроль над в'їздом, щоб переконатися, що біженці не є переносниками ані інфекційних хвороб, ані більшовизму. Інші біженці залишилися або опинилися в пастці на радянській землі, нагадуючи, що масове переміщення супроводжується тими, хто знерухомлений через хворобу або має інші причини залишатися на місці.

Міжвоєнний період також характеризувався масовими міграціями. З остаточною перемогою радянських військ у 1921 році Україна вступила в період економічної та соціальної стабільності. Багато селян переїхали в міста назавжди або на сезонні роботи, і їхня міграція допомогла покращити життя кожного. Збіднілі єврейські торговці, які були жертвами погромів до і після 1917 року, отримали можливість оселитися на фермах на півдні України, де вважалося, що вони менш імовірно стануть мішенню через «експлуатацію» українського пролетаріату [40]. Проте, після підписання Ризького договору 1921 року Західна Україна увійшла до складу Польщі, що спричинило переселення багатьох українців до Радянського Союзу. Більшовицький режим використовував міграцію як інструмент соціальної інженерії, переселяючи населення для зміцнення контролю та економічного розвитку нових територій. Протягом 1920-х і 1930-х років сотні тисяч українців були переселені до Казахстану та Сибіру [32].

1930-ті роки були особливо трагічними через колективізацію та Голодомор 1932-1933 років, що спричинило загибель мільйонів українців і масову міграцію селян до міст або за межі України [6]. Ці події мали катастрофічний економічний вплив, знищуючи продуктивні сили сільського господарства та спричиняючи значні економічні втрати. За даними Роберта Конквеста у книзі "Жнива скорботи", під час Голодомору загинуло від 3 до 7 мільйонів українців [8].

Під час Другої світової війни українці знову зазнали значних міграційних змін. Окупація нацистами, примусова праця в Німеччині та евакуація на схід призвели до масового переміщення населення. За оцінками, під час війни з України було вивезено близько 2,5 мільйона людей для примусової праці в Німеччині.

Повоєнний період також був відзначений значними внутрішніми міграціями в межах СРСР. Індустріалізація та урбанізація 1950-1960-х років призвели до переселення мільйонів українців до міст, що змінило соціальну структуру країни та стимулювало економічний розвиток. За даними радянських статистичних звітів, населення Києва зросло з 815 000 у 1950 році до 1,2 мільйона у 1960 році (рис. 1.1) [51].

Рисунок 1.1 – Графічне зображення даних населення м. Києва 1950-1995 років.

Період "перебудови" та розпад СРСР на початку 1990-х років викликали нову хвилю міграцій (рис.1). Політична та економічна нестабільність, зростання безробіття та кримінальна ситуація призвели до масової еміграції українців до країн Західної Європи, США та Канади. За даними Державного комітету статистики України, з 1991 по 2001 рік понад 2 мільйони українців виїхали за кордон у пошуках кращих економічних можливостей [7].

Отже, починаючи з визначення міграції та розглядаючи різні види міграційних потоків, я виявила, що міграція завжди була невід'ємною частиною історії країни. Виходячи з аналізу міграційних процесів в Україні в 19-20 століттях, які я досліджувала, можна зазначити, що ці періоди відзначилися значними змінами в демографічній, економічній та соціальній сферах. Наприкінці 19 століття масові переселення сприяли економічному розвитку та інтеграції українських земель у загальноімперські ринки. У період між двома світовими війнами економічні та політичні турбулентності, а також голодомор 1932-1933 років, призвели до масової міграції селян та переселення українців до Радянського Союзу. Наступні десятиліття відзначилися індустріалізацією та урбанізацією, що призвели до нових міграційних та соціальних змін. Вибух СРСР у 1991 році спричинив масову еміграцію українців за кордон. В цілому, міграційні процеси відіграли важливу роль у формуванні демографічного та економічного ландшафту України, залишаючи глибокий слід в історії країни.

2. СУЧАСНИЙ СТАН МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

2.1. Основні міграційні потоки в Україні (імміграція, еміграція, внутрішня міграція) в 2010-2023 рр.

Міграційні процеси є невід'ємною частиною соціально-економічного розвитку будь-якої країни. Україна, будучи розташованою на перетині шляхів між Європою та Азією, завжди була активним учасником міграційних потоків. У період з 2010 по 2023 роки ці процеси набули особливої значущості через низку політичних, економічних та соціальних змін, які вплинули як на внутрішні, так і на зовнішні міграційні тенденції. У цьому контексті важливо розглянути основні напрямки імміграції, еміграції та внутрішньої міграції в Україні, які суттєво вплинули на її демографічну та економічну ситуацію.

З початку 2010-х років потік іммігрантів до України залишався стабільним, хоча і набагато меншим, ніж кількість тих, хто виїжджав з країни. Згідно з даними звіту Міжнародної організації з міграції за 2011 рік, у 2010 році Міністерство внутрішніх справ України зареєструвало лише 198 325 іммігрантів[47]. До того ж, за переписом населення 2001 року, в Україні проживало 5,3 мільйона осіб, які народилися за кордоном. З них 92% приїхали з країн колишнього Радянського Союзу, а 85% прибули до розпаду СРСР, тобто були внутрішніми мігрантами на той час. Серед національностей, які прибували до України, були громадяни російської федерації, Молдови, Узбекистану, Білорусі, Грузії, Вірменії та Азербайджану [43]. Якщо говорити про емігрантів, то цифра вражає: 6,5 млн українців за переписом населення зарубіжних країн, що є 14,4% від всього населення. В пошуках кращого життя українці переїжджали до російської федерації, Німеччини, США, Ізраїлю, Чехії, Угорщини та Польщі [44]. В свою чергу, українські вищі навчальні заклади намагалися залучати більше іноземних студентів, серед яких найчастіше були громадяни з Індії, Китаю, Туреччини та Нігерії. Великою перевагою від іноземних студентів для України була не тільки оплата у валюті,

а й те, що багато з яких залишалися в Україні та будували своє життя після завершення навчання тут (рис. 2.1, 2.2).

Рисунок 2.1 – Загальна кількість міжнародних студентів [38].

Рисунок 2.2 – Топ 10 країн за країною походження іноземних студентів в 2023 році [38].

Найбільш популярними серед іноземних студентів були спеціальності з медицини, стоматології, фармації, менеджменту та музичного мистецтва. Це можна пояснити дешевою, в порівнянні з закордонною, платою за навчання. Репатріанти українського походження поверталися з Канади, США та Аргентини, сприяючи збереженню національної ідентичності та збільшенню чисельності населення країни.

Взагалі, еміграція з України в цей період набувала масштабного характеру, причиною цього були економічні та політичні фактори. Українці масово виїжджали за кордон у пошуках кращих економічних умов. До 2022 року основними напрямками були країни Європейського Союзу, такі як Польща, Німеччина, Італія та Чехія (рис.2.3).

Рисунок 2.3 - Топ 10 країн з найбільшою кількістю українських мігрантів 2020 року [37].

Ще більш помітне збільшення трудової міграції почалося після 2014 року, у зв'язку з погіршенням економічної ситуації. Через війну на сході України багато людей були вимушені залишити свої домівки та іммігрувати в інші міста або країни, також були ті, хто чекав на «руській мир» та виїхали до

Росії. Українські науковці та ІТ-спеціалісти також шукали нові можливості для кар'єрного зростання за кордоном, що спричинило відтік висококваліфікованих кадрів до Західної Європи та Північної Америки (рис. 2.3). Це можна пояснити тим, що вони отримували значно вищі зарплати порівняно з українськими, в той час як для, наприклад, американських компаній це було менше, ніж би вони платили американцям. Ситуацію можна описати «win-win», до того працювати на іноземні компанії вважалося престижним.

Політичні та економічні зміни також суттєво вплинули на внутрішню міграцію в Україні. Військовий конфлікт на сході країни був одним із головних чинників, що змусив сотні тисяч людей переміщатися в інші регіони України, ставши внутрішньо переміщеними особами (ВПО) [22]. Згідно з даними Міністерства соціальної політики, яке відповідає за реєстр внутрішньо переміщених осіб для надання їм фінансової допомоги на проживання, цифра сягала приблизно 1,5 мільйонів осіб станом на 2021 рік. В цілому кількість ВПО стабілізувалась ще в 2017 році. За статистикою спостерігалось певне зростання числа ВПО в 2020 році (у грудні 2019 - 1,43 мільйона переселенців, через рік в 2020 році – 1,46 мільйона, а в липні 2021 року – 1,47 мільйона, тобто на 40 тисяч більше, ніж у 2019 році). Але це збільшення можна пояснити тим, що через коронакризу та зростання безробіття для отримання державної допомоги зареєструвалися ті, хто раніше не звертався за такою допомогою, тому статистично кількість більша. Доволі дивно, як на мене, що до повномасштабного вторгнення в 2021 році більшість ВПО залишались жити в Донецькій (понад півмільйона осіб) та Луганській (майже 300 тисяч осіб), областях, незважаючи на небезпеку, а також у місті Київ та Київській області (разом 234 тисячі осіб) (рис. 2.4), що здається більш зрозумілим.

Якщо говорити про столицю, частка внутрішньо переміщених осіб, з кожним роком поступово зростала: у 2016 році вона складала 13%, у 2019 році – 14,9%, у 2020 році – 15,4%, а в липні 2021 року досягла 16% [9]. Західні області України, зокрема Львівська область, стали привабливими для

переселенців з інших регіонів, включаючи тих, хто виїжджав з зони конфлікту на сході не тільки після 2014 року, це стало першим місцем, куди українці масово переїжджали після 24 лютого 2022 року. [5].

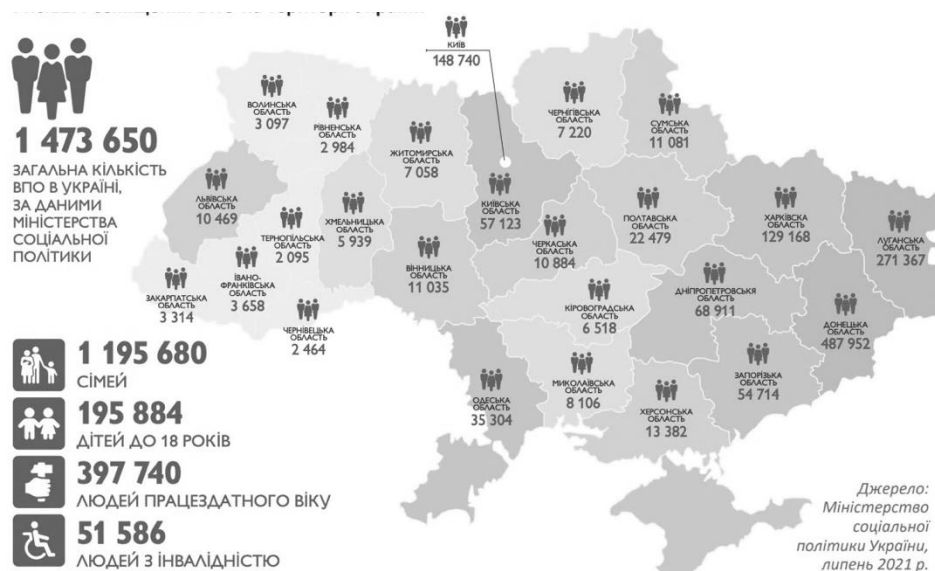

Рисунок 2.4 – Розміщення ВПО на території України 2021 року

Після початку повномасштабного вторгнення, за даними Управління верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), до 3 січня 2023 року статус тимчасового захисту в країнах Європи отримали близько 4,9 мільйона українських біженців. Це становить приблизно 1% від населення країн Євросоюзу. Найбільше українців прийняли Польща, Німеччина та Чехія (рис. 2.5).

ООН відстежує переміщення й тих українців, які втекли до росії та білорусі. Згідно з даними UNHCR, на початок 2023 року в цих країнах перебувало приблизно 2,9 мільйона українців. Проте неможливо точно визначити, скільки з них виїхали добровільно, а скільки були депортовані окупантами.

Станом на 2023 рік, кількість українських біженців у країнах ЄС значно стабілізувалася порівняно з першими місяцями війни. У період з травня по вересень 2022 року навіть спостерігалася тенденція до їхнього повернення.

Однак восени, через активізацію російських атак на критичну інфраструктуру, ситуація погіршилася [54].

Рисунок 2.5 – Кількість зареєстрованих біженців з України в 2023 році [54]

Проаналізуємо міграцію українців після повномасштабного вторгнення станом на 2023 рік. Оскільки перепис населення зараз неможливий, а останні офіційні дані викладені в 2021 рік з цифрою 41 млн. осіб, в 2023 році МВФ оцінює загальну кількість населення до 33,2 млн. осіб. Згідно з даними платформи для роботи з відкритими даними Опендатабот, посилаючись на дані ДПСУ. Загалом за 2023 рік 14 млн людей повернулись до України, а 14,1 млн — виїхали. Різниця між тими, хто виїхав з України та тими, хто повернувся, становить 142 тисячі. Ця різниця в 15 разів менша, ніж було у перший рік повномасштабної війни [48].

Таким чином, коефіцієнт міграції 2023 становить:

$$MI = \frac{(14 - 14,1)}{33,2} \times 100\% = \frac{-0,142}{33,2} \times 100\% = -0,3\%$$

Коефіцієнт еміграції 2023:

$$EI = \frac{14,1}{33,2} \times 100\% = 0,424 \times 100\% = 42,4\%$$

Коефіцієнт імміграції 2023:

$$II = \frac{14}{33,2} \times 100\% = 0,421 \times 100\% = 42,1\%$$

Порівняємо дані в довоєнний 2021 рік. Населення, за останніми офіційними даними, 41 млн. осіб. Кількість вибулих – 455664 тис. осіб, прибулих – 476925 тис. осіб, за даними, розміщеними на сайті державної статистики України [1].

Коефіцієнт міграції 2021 становить:

$$MI = \frac{(0,476 - 0,455)}{41} \times 100\% = \frac{-0,021}{41} \times 100\% = 0,05\%$$

Коефіцієнт еміграції 2021:

$$EI = \frac{0,455}{41} \times 100\% = 0,011 \times 100\% = 1,1\%$$

Коефіцієнт імміграції 2021:

$$II = \frac{0,476}{41} \times 100\% = 0,016 \times 100\% = 1,6\%$$

Розрахуємо приріст та темпи росту. На основі отриманих результатів, оформимо таблицю (табл.2.1).

Абсолютний приріст розраховується як різниця між значеннями 2023 та 2021 років.

Темп росту розраховується за формулою:

$$\text{Темп росту} = \left(\frac{\text{Значення в 2023 році}}{\text{начення в 2021 році}} - 1 \right) \times 100\%$$

Таблиця 2.1 - Порівняння міграційних показників України у 2021 та 2023 роках

Показник	2021 рік	2023 рік	Абсолютний приріст	Темп росту (%)
Загальна кількість населення (млн)	41.0	33.2	-7.8	-19.0
Виїхало (млн)	0.456	14.1	+13.644	+2993.9
Прибуло (млн)	0.477	14.0	+13.523	+2835.4
Коефіцієнт міграції (МІ, %)	0.05	-0.3	-0.35	-700.0
Коефіцієнт еміграції (ЕІ, %)	1.1	42.4	+41.3	+3754.5
Коефіцієнт імміграції (ІІ, %)	1.6	42.1	+40.5	+2531.3
Сальдо міграції (млн.)	+0.021	-0.1	-0.121	-576.2

На основі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки: коефіцієнт міграції у 2023 році становить -0,3%, тоді як у 2021 році цей показник був 0,05%. Це свідчить про те, що негативний баланс міграції збільшився у 6 разів. Такий значний приріст негативного коефіцієнту міграції відображає зростання числа людей, які виїжджають з України, порівняно з тими, хто повертається.

Коефіцієнт еміграції у 2023 році складає 42,4%, тоді як у 2021 році цей показник був всього 1,1%. Це означає, що рівень еміграції зріс у 38,5 разів.

Такий стрімкий ріст свідчить про значне збільшення числа людей, які залишають країну, що є наслідком війни та пов'язаних з нею соціально-економічних умов.

Коефіцієнт імміграції у 2023 році становить 42,1%, а в 2021 році цей показник був 1,6%. Це показує, що рівень імміграції знову ж таки зріс у 26,3 рази. Хоча цей коефіцієнт значно збільшився, все ж він не може компенсувати високий рівень еміграції.

Темп росту кількості виїжджаючих становить +2993,9%, а темп росту кількості прибулих – +2835,4%. Ці показники відображають надзвичайну активізацію міграційних процесів, де еміграція значно перевищує імміграцію. Міграційні процеси в Україні у 2023 році стали значно активнішими порівняно з 2021 роком, із значним переважанням еміграції, що відображає серйозні соціально-економічні виклики, з якими стикається країна внаслідок повномасштабного вторгнення.

Таким чином, якщо узагальнити, міграційні процеси в Україні в період з 2010 по 2023 роки відзначалися дуже складними взаємодіями між внутрішніми та зовнішніми факторами. Імміграція, еміграція та внутрішня міграція суттєво вплинули на демографічний склад населення, соціально-економічні умови та виклики, з якими стикалася країна. Ці процеси потребували адаптації національної політики та заходів з боку держави для забезпечення стабільного розвитку та підтримки громадян у нових умовах.

2.2. Соціальні, економічні та політичні фактори, що впливають на міграцію

В попередньому ми розглянули деякі причини міграції, проте важливо зрозуміти всі причини, які спонукають людей переїжджати, для того щоб зробити висновки і запобігти цьому в майбутньому. У період з 2010 по 2023 роки Україна пережила значні соціальні, економічні та політичні зміни, які суттєво вплинули на міграційні процеси. Цей період був відзначений економічними кризами, політичною нестабільністю, військовим конфліктом

та іншими викликами, які змусили багатьох українців шукати кращих умов життя за кордоном.

І першими, вагомими на мою думку є соціальні, які сильно впливали на рішення українців залишити країну у пошуках кращих умов життя. Одним з ключових соціальних факторів, що сприяли міграції, був рівень життя в Україні. Низький рівень доходів (рис.7), обмежений доступ до якісних медичних послуг та освіти, погані житлові умови та високий рівень соціальної нерівності призводили до того, що багато українців шукали можливостей для поліпшення свого добробуту за кордоном. Особливо це стосувалося молоді, яка не бачила перспектив для професійного та особистого розвитку в Україні (рис. 2.6).

Рисунок 2.6 - Прожитковий мінімум [16] та мінімальна заробітня плата [10] українців в 2010-2023 рр. в грн.

Якщо розглядати ситуацію в освіті, то число українських студентів, які навчаються за кордоном, відчутно збільшилася після анексії Криму та початку військового конфлікту на сході країни (рис. 2.7). Однак із певною стабілізацією ситуації в країні, цей тренд трохи сповільнився. За інформацією, представленою ЮНЕСКО, у станом на 2019 році за кордоном навчалось 77,6

тисяч українських студентів. Після повномасштабного вторгнення в 2023 ця цифра збільшилась до 85,3 тисяч. Сотні іноземних вузів та шкіл відкрили свої двері для навчання українським дітям. Багато з них створили спеціальні класи для українців, для того, щоб адаптація пройшла якомога легше.

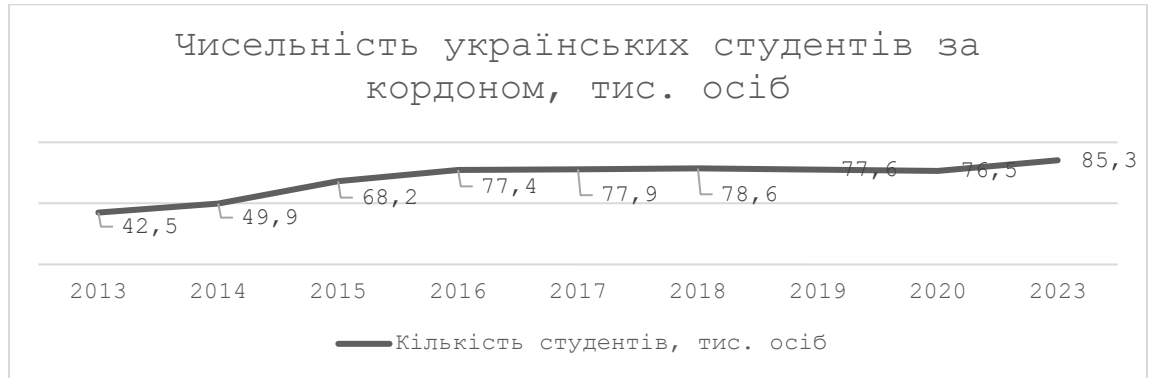

Рисунок 2.7 - Чисельність українських студентів за кордоном, тис. осіб 2013-2023 (дані за 2021, 2022 роки відсутні) [49]

Для навчання українські студенти, навіть до повномасштабного вторгнення, найчастіше обирали Польщу. Там, станом на 2019 рік, навчалось майже 27 тисяч студентів. Для порівняння в Німеччині ця цифра - 6,3 тис. студентів-українців, у Чехії і Словаччині приблизно 3 тисячі студентів, що свідчить про значну перевагу Польщі. Але в цілому така зацікавленість в закордонній освіті зрозуміла, адже за рейтингом освіти, ці країни були значно вищими за Україну в 2020-2023 роках (рис. 2.8)

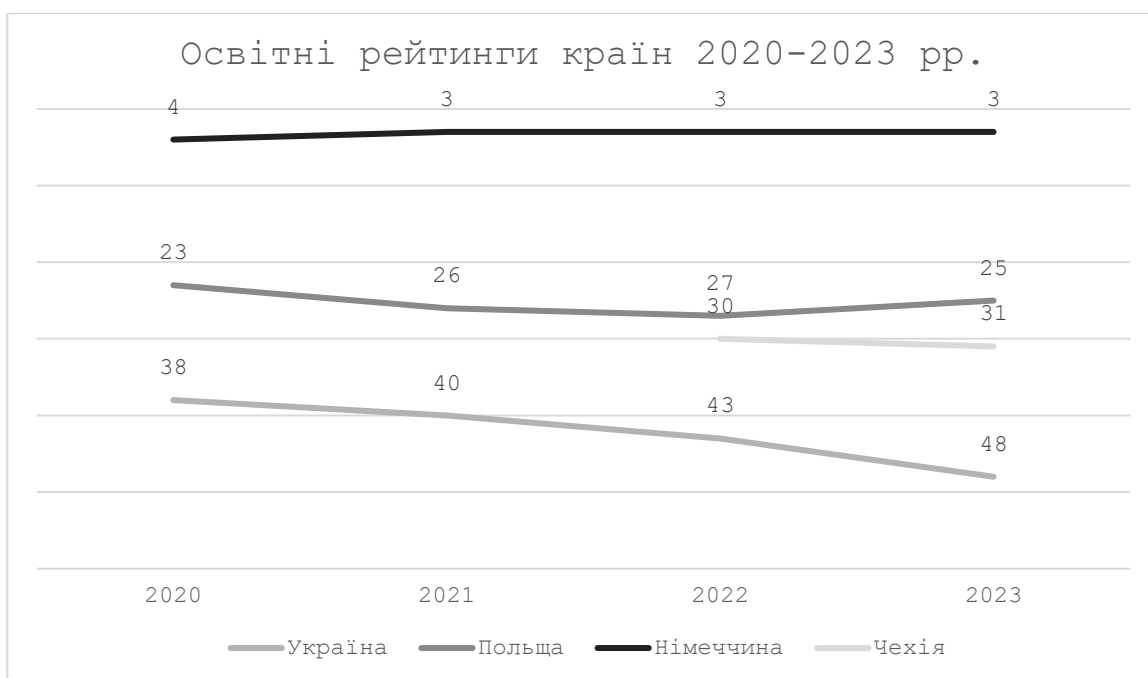

Рисунок 2.8 – Рейтинг країн, які обирають українці для міграції, за рівнем освіти в 2020 – 2023 роках [31]

Legatum Institute щорічно проводить рейтинг країн за показниками: безпека, свобода, уряд, соціальний капітал, інвестиції в екологію, умови для підприємництва, інфраструктура та доступ до ринків, умови життя, здоров'я, освіта та навколишнє середовище. Я порівняла бали, отримані Україною, Польщею, Німеччиною та Чехією, оскільки саме в ці країни українці емігрують найчастіше. В 2023 році Україна, на жаль, в загальному списку зі 167 країн посідає 74 місце, в той час як інші 37, 9 та 25 відповідно, що тільки підтверджує причини міграційного процесу в Україні (табл. 3).

Таблиця 2.2 - Індекс процвітання Legatum 2023 [52]

	Німеччина	Чехія	Польща	Україна
Оцінка	80.81	75.08	70.15	58.84
Безпека	87.92	90.64	86.74	54.31
Свобода	87.7	82.53	67.09	62.77
Уряд	84.39	68.72	58.03	45.95
Соціальний капітал	65.96	61.62	63.27	58.57
Інвестиції в екологію	78.87	74.18	64.73	40.8
Умови для підприємництва	79.7	62.88	61.93	54.44
Інфраструктура	80.23	69.7	69.73	58.4
Доступ до ринків	73.96	72.12	63.63	51.37

Продовження таблиці 2.2

	Німеччина	Чехія	Польща	Україна
Умови життя	94.92	91.64	90.01	78.05
Здоров'я	81.41	79.49	76.31	68.71
Освіта	83.45	80.66	78.63	77.58
Навколишнє середовище	71.69	66.74	61.76	55.15

Економічні фактори були ще більш впливовими. Економічні кризи, які пережила Україна, суттєво знизили рівень життя населення. Падіння національної валюти — гривні, особливо в періоди загострення кризи у 2014 та 2022 роках, призвело до значного зниження купівельної спроможності українців. Високе безробіття, низькі зарплати та відсутність перспектив для професійного зростання змушували людей шукати роботу за кордоном (рис. 2.9).

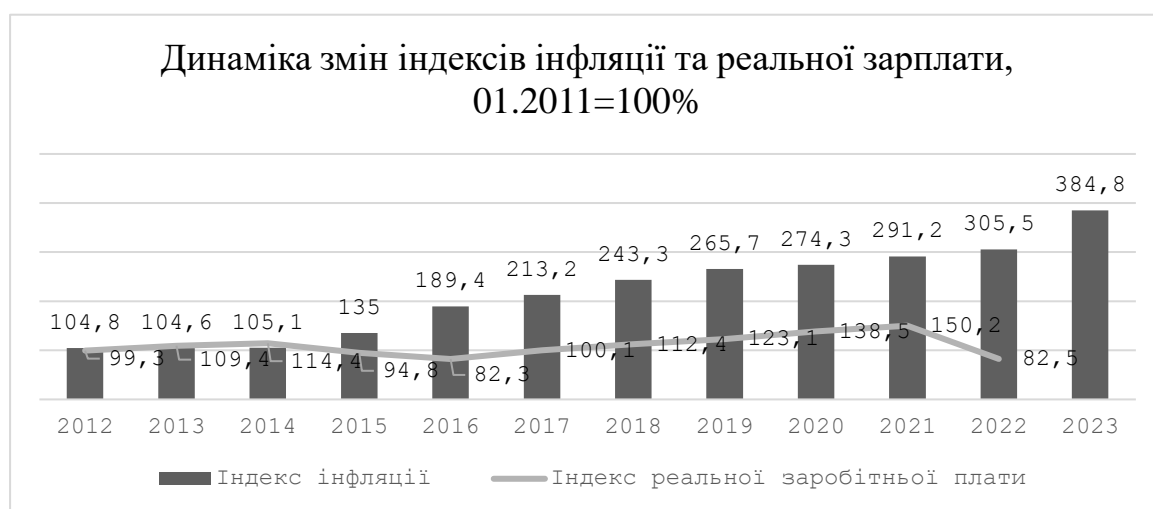

Рисунок 2.9 - Динаміка змін індексів інфляції та реальної зарплати,
01.2011=100% в 2012-2023 роках [3]

Погана економічна ситуація стимулювала трудову міграцію. Станом на 2021 рік, оцінки показують, що за кордоном працювали до 3 мільйонів українців. За результатами дослідження Інституту соціології НАНУ (2020 р.), майже третина громадян України мали особистий досвід роботи за кордоном або такий досвід мали їхні родичі. У 2019 році 16,4% опитаних виразили бажання виїхати на роботу за кордон, що порівняно з 5,3% в 2012 році. Проте

у 2020 році, у зв'язку з карантинними обмеженнями, цей показник зменшився до 12% (рис. 2.10).

Рисунок 2.10 - Відповідь на запитання щодо намірів у найближчий рік виїхати на роботу за кордон та щодо досвіду трудової міграції як особистого, так і членів сім'ї, % в 2012-2020 роках [23]

Особливо великою популярністю користувалися робочі місця в Європейському Союзі в Польщі, Чехії, Німеччині, де заробітні плати були значно вищими. Наприклад, працівники у будівництві, обслуговуванні та сільському господарстві могли отримувати набагато більше, ніж в Україні. Також великого впливу на це мав курс долара, який стрімко зростав, роблячи доходи у валюті ще привабливішими (рис. 2.11).

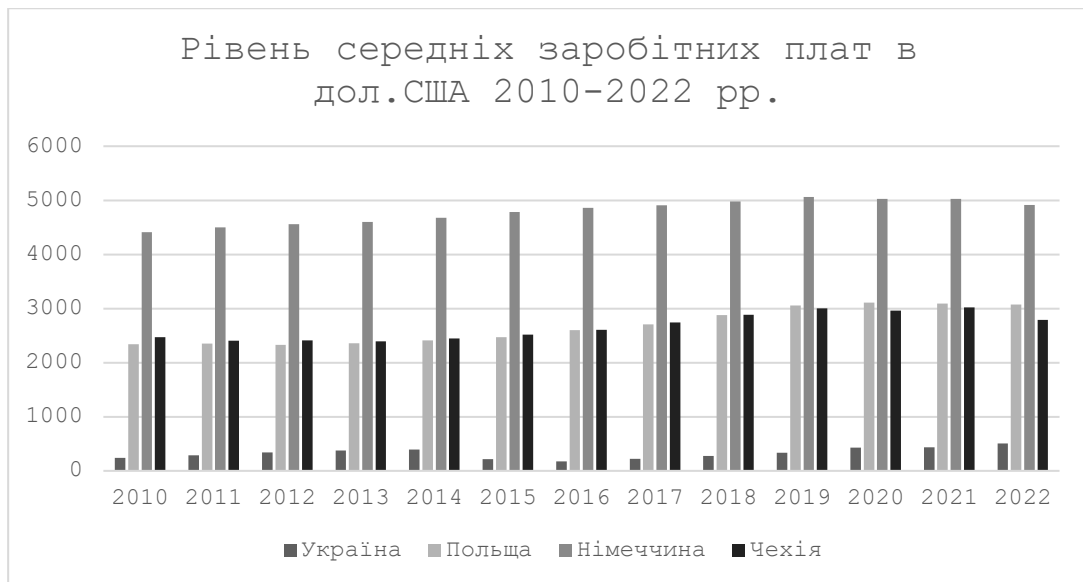

Рисунок 2.11 – Середні зарплати в Україні [19], Польщі, Німеччині та Чехії 2010-2022 рр. [36]

Військовий конфлікт на сході України та анексія Криму відіграли важливу роль у політичному ландшафті, що вплинуло на міграційні процеси. Ці події призвели до значного числа внутрішньо переміщених осіб і еміграції населення з зони конфлікту (рис. 5). Зрозуміло, що українці шукали безпечніші умови для життя як всередині країни, так і за її межами. Політична нестабільність, супроводжувана корупцією, повільними реформами та періодичними кризами уряду, також підірвала довіру населення до майбутнього країни. Багато людей вирішили, що краще знайти стабільніші та передбачувані умови для життя за кордоном.

Повне вторгнення Росії в Україну у 2022 році визначилося як одна з ключових подій, що суттєво вплинула на міграційні процеси у країні. Цей конфлікт призвів до значних людських втрат, руйнування інфраструктури та масштабних переміщень населення як всередині України, так і за її межами. За даними агентства ООН у справах біженців, станом на лютий 2024 року, 3,7 мільйонів українців отримали статус внутрішньо переміщених осіб, 6,5 мільйонів стали біженцями, а 14,6 мільйонів людей потребували гуманітарної

допомоги. [56]. Таким чином, Україна стала першою в рейтингу за міграцією в світі [58].

На рисунку 6 можна побачити, що для міграції українці найчастіше вибирали Польщу (1,5 мільйона), Німеччину (1,02 мільйона), Чехію (0,474 мільйона), Іспанію (0,16 мільйона), Італію (0,168 мільйона) та Великобританію (0,152 мільйона). Причин, що спонукали громадян обирати ці країни, безліч. Наприклад, якщо розглянути найбільш популярну Польщу, то окрім кордону, культурної та мовної близькості, до неї вже до війни у великій кількості їздили українці в пошуках роботи та кращого життя. Крім цього, вплив на рішення про переїзд мали, думаю, і розмір виплат. Наприклад, в Німеччині в середньому виплачують 20,5 тисяч гривень (500 євро) на одну особу, що на 12% більше, ніж у 2023 році. Крім того, служба зайнятості надає 750-850 євро (30,5 - 34,5 тисяч гривень) на оренду житла на одну особу. [20].

У 2023 році лабораторія RatingLab здійснила Всеєвропейське дослідження українців, яке охопило аудиторію українців віком від 18 років у 31 країні Європи. Загалом у дослідженні взяли участь 2166 респондентів. В ході нього проводився аналіз тривалості проживання в Європі, умов життя, подорожей по Європі та в Україну, а також взаємин з місцевим населенням. [33]. Проте на мою думку, найбільш ілюстративним є порівняння можливостей (рис. 2.12). Ми вже виявили, що доходи в Європі вищі, і навіть якщо втратити в Україні більш кваліфіковану роботу, менш кваліфікована оплачується вище в Європі. Проблеми бідності та соціальної незахищеності характерні для нашого суспільства протягом багатьох років, тому соціальний захист, на противагу в Європі, виглядає набагато привабливішим. В Україні верховенство права також не є сильною стороною, тому в опитуваннях саме судова реформа є найбільш затребуваною.

Рисунок 2.12 - Порівняння країн Європи та України за рівнем можливостей в 2023 році

Доходи, захист та комфортні умови, які часто є вирішальними в прийнятті рішень, кращі в Європі. Проте якщо говорити про досягнення та успіх – це питання більш суб’єктивні, адже бізнес однаково ризиковано відкривати і в Україні, і в Європі. З роботою більш однозначно, її легше знайти за кордоном. Хоча цікаво, що ті, хто ще не працював в Європі, вважають, що можливості працевлаштування кращі в Україні.

Іншим аналізом стало порівняння різних сфер і послуг (рис. 2.13).

Рисунок 2.13 - Порівняння країн Європи та України за рівнем сфер послуг в 2023 році

Найцікавішим, для мене, в цьому дослідженні став висновок про чітку залежність: чим довше українці перебувають за кордоном, тим більш високі оцінки вони надають країні, де проживають. Але ті, хто тільки що прибули, або мешкають за кордоном менше року зазвичай мають кращі думки про Україну. Це пояснюється тим, що такі люди ще не звикли до нових умов існування та можливо переїхали скоріше без роздумів, через обставини, пов'язані з війною. І навпаки: люди, що проживають за кордоном кілька років і виїхали не через війну, а задля покращення умов, частіше високо оцінюють європейські переваги. Окрім цього, сприйняття можливостей та послуг в Україні відрізняється між жінками та чоловіками. В той час як жінки відмічають кращі можливості та послуги в Україні, чоловіки більш схильні до переваг Європи. Проте є й спільне: українці відмічають, що Україна поступається Європі у рівні доходів, якості доріг та в цілому доступності

житла. Оцінки також різняться ще й за віком: старші люди зазвичай менш вимогливі та більше цінують країну перебування, вони задоволені рівнем онлайн-послуг, ймовірно, бо не часто користуються ними, ресторанів та послуг у сфері краси. Молодші люди, оскільки все ж таки частіше користуються цими послугами, однозначно надають перевагу українським сервісам. Думаю після користування цифровою державою в застосунку Дія, важко знову переходити на бюрократичні процеси в Німеччині або Італії.

Отже, міграція з України у 2010-2023 роках була обумовлена складним поєднанням соціальних, економічних та політичних факторів. Недостатня якість соціальних послуг, економічні труднощі, нестабільний курс долара, низькі зарплати та військовий конфлікт створили умови, за яких багато українців обирали еміграцію як спосіб покращення свого життя. Ці фактори продовжуватимуть впливати на міграційні тенденції в Україні і в майбутньому.

2.3. Вплив міграції на економіку та суспільство України в 2010-2023 рр.

У період з 2010 по 2023 роки Україна зазнала значних демографічних змін, викликаних міграційними процесами. Еміграція великої кількості українців за кордон вплинула на економіку та суспільство країни, створивши як виклики, так і можливості. Аналізуючи цей період, можна побачити, як відтік населення змінив соціально-економічний ландшафт України.

Основні зміни в міграції спостерігаються на рівні сімей. Згідно з даними щорічного соціологічного дослідження, проведеного Інститутом соціології НАНУ, третина учасників вказала, що доходи, отримані за кордоном, складають від 20% до 50% загальних сімейних фінансових ресурсів мігрантів. Тоді як 39% підтвердили, що ця частка перевищує 50% [24]. Дослідження, проведені Державною службою статистики України, показали, що в західних областях країни, які є основним джерелом трудової міграції, рівень грошових

доходів і витрат вищий за середній по Україні. Це найбільш помітно в таких секторах споживчих товарів, як одяг, взуття, побутові предмети, побутова техніка та витрати на житло [18]. Покращення життєвого рівня у населення зумовлене не лише заробітками, отриманими за кордоном, але й тим, що через масову трудову міграцію роботодавці змушені підвищувати зарплату, щоб утримати своїх працівників. Аналіз макроекономічних показників та даних ринку праці свідчить, що починаючи з 2015 року, в умовах зростання економіки та попиту на робочу силу, трудова міграція за кордоном сприяла підвищенню заробітної плати в Україні, особливо в регіонах з значною кількістю мігрантів [42]. Отже, у результаті міграції зростали доходи не лише її безпосередніх учасників, а й населення, яке не залучене до заробітків за кордоном.

Вплив міграції на інвестиційну активність у виробництві є незначним. За даними опитування трудових мігрантів з Карпат, проведеного у 2020 році, лише невелика частина (4%) респондентів інвестує свої заробітки у розвиток бізнесу в Україні. Більшість учасників опитування (36%) вказали, що у них недостатньо коштів для інвестицій, тоді як кожен четвертий опитаний відмовився від ідеї вкладати свої заробітки у цю сферу. [4].

У 2020 році обмеження перетину кордону викликали серйозні ризики, пов'язані з трудовою міграцією. Повернення мігрантів на батьківщину та неможливість виїхати для тих, хто мав намір працювати сезонно, призвели до наростання напруги на ринку праці. Наприклад, літом 2020 року третині повернутих мігрантів не вдалося знайти роботу в Україні[26]. Відсутність можливості заробляти гроші за кордоном сильно вразила фінансовий стан багатьох сімей.

Пандемія розкрила наслідки міграції для української системи охорони здоров'я, особливо в контексті кадрового забезпечення. Згідно з даними Міністерства охорони здоров'я, лише у 2020 році Україна втратила понад 30 тисяч лікарів, тоді як у Польщі працювали 4,2 тисячі українських медиків. Завдяки сприятливому законодавству в Польщі, українським медикам не

потрібно було отримувати дозволи на працевлаштування, а процедури визнання їх кваліфікації були спрощені, що відкрило перед ними значно більші можливості для роботи за кордоном [21].

Після початку військового конфлікту 2014 року, можна помітити щорічне зростання обсягів особистих переказів в Україну. Однак, через пандемію в 2020 році та жорсткого регулювання міграційного руху, цей ріст тимчасово припинився. Незважаючи на це, в 2020 році, за інформацією, викладеною Національним банком України, обсяги переказів склали приблизно 12 мільярдів доларів США, що є зниженням всього на 0,3%. До того ж, що середня сума кожного переказу збільшилася на 26 доларів з 364 до 390 [2]. Проте після повномасштабного вторгнення сума переказів знову почала значно знижуватись (рис. 2.14).

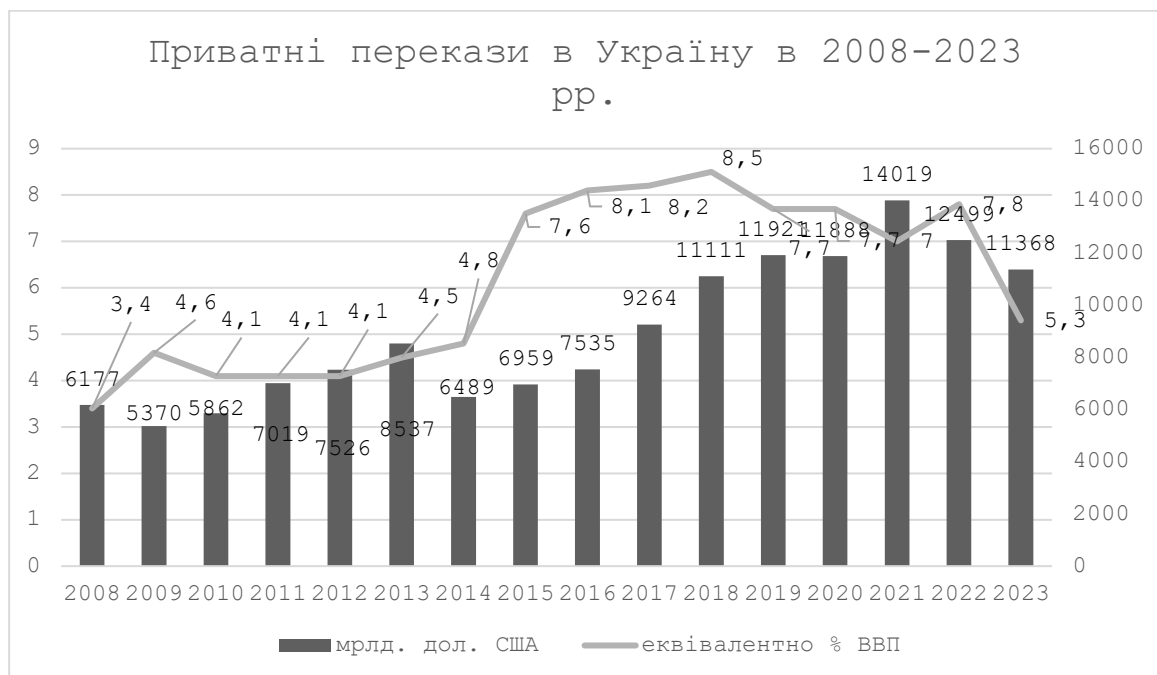

Рисунок 2.14 - Приватні перекази в Україну в 2008-2023 рр [11].

Близько 25% всіх приватних грошових переказів в Україну приходять з Польщі, яка є головним напрямком трудової міграції. 10,3% переказів здійснюються зі Сполучених Штатів, а 8,5% - з Великої Британії. За останні роки спостерігався тенденція зменшення частки переказів з російської

федерації - з 26,4% у 2015 році до 8,5% у 2020 році. Варто відзначити, що в 2020 році також зменшилася частка переказів, які виконувалися через неофіційні канали (наприклад, передача готівки або матеріальних цінностей) - з 49,3% у 2019 році до 37,6% у 2020 році.

Приватні грошові перекази в Україну відіграють важливу роль у валютних надходженнях країни, складаючи 7,7% її ВВП, що значно перевищує обсяги прямих іноземних інвестицій. При цьому важливо пам'ятати, що в періоди кризи обсяги прямих іноземних інвестицій не лише не збільшуються, але й можуть бути негативними.

Для глибшого аналізу знайдемо темпи приросту кожного з показників за формулою:

$$Тп = \left(\frac{\text{Поточне значення}}{\text{Попереднє значення}} - 1 \right) \times 100\%$$

Таблиця 2.3 - Приватні перекази та прямі іноземні інвестиції в Україну, млрд дол. США [17]

Рік	Грошові перекази	Темп росту	Прямі Іноземні інвестиції	Темп росту
2010	5862		6495	
2011	7019	19.7%	7207	11.0%
2012	7526	7.2%	8404	16.6%
2013	8537	13.4%	4499	-46.5%
2014	6489	-24.0%	410	-90.9%
2015	6959	7.2%	-458	-211.7%
2016	7535	8.3%	3810	-931.9%
2017	9264	22.9%	3692	-3.1%
2018	11111	19.9%	4455	20.7%
2019	11921	7.3%	5860	31.5%
2020	11888	-0.3%	-868	-114.8%
2021	14019	17.9%	6687	-870.4%
2022	12499	-10.8%	1152	-82.8%

Згідно даних Світового банку, у 2020 році обсяги приватних грошових переказів в Україну становили 13,7 мільярда доларів США, що на 13,2% менше, ніж у 2019 році. Відмінність між даними Світового банку та Національного банку полягає в тому, що перший враховує валові перекази, а

другий - чисті перекази, тобто після вирахування витрат і податків у країні перебування.

Дослідження динаміки грошових переказів та прямих іноземних інвестицій (ПІІ) за період з 2010 по 2022 рік дозволяє висунути декілька ключових висновків щодо економічних трендів та стабільності в Україні.

По-перше, грошові перекази демонструють стабільне зростання, що свідчить про надійність цього джерела фінансування навіть в умовах економічної нестабільності. Від 2010 до 2013 року спостерігалось постійне збільшення обсягів переказів, що може свідчити про покращення економічної ситуації або підвищення довіри до фінансової системи. Проте, у 2014 році сталося різке падіння на 23.98%, очевидно через економічні та політичні кризи. Незважаючи на це, з 2015 по 2019 рік грошові перекази відновилися і знову зростали стабільними темпами, що може вказувати на стабілізацію економіки після кризових явищ. У 2020 році відбулося незначне зниження на 0.28%, ймовірно, пов'язане з глобальною пандемією COVID-19, але у 2021 році було зафіксоване суттєве зростання на 17.88%. Проте у 2022 році знову спостерігається падіння на 10.85%, що може свідчити про продовження економічної нестабільності.

Прямі іноземні інвестиції, в свою чергу, зазнавали значних коливань, що свідчить про їхню високу чутливість до змін у економічній та політичній ситуації країни. Від 2010 до 2012 року спостерігалось стабільне зростання ПІІ, яке досягло свого піку у 2012 році, що може бути результатом зростання інтересу іноземних інвесторів до ринку. Проте з 2013 року почалося різке падіння інвестицій, яке тривало до 2015 року, ймовірно, через політичну нестабільність або економічні кризи, що відлякували інвесторів. У 2016 році ПІІ різко зросли після негативних значень попереднього року, що може свідчити про зусилля уряду щодо стабілізації інвестиційного клімату та відновлення довіри інвесторів. Однак подальше зростання залишалось нестабільним. Період з 2020 по 2022 рік був відзначений різкими коливаннями: значним падінням у 2020 році, потім різким зростанням у 2021

році та знову падінням у 2022 році, що свідчить про значну нестабільність у інвестиційному кліматі через глобальні економічні виклики та внутрішні проблеми.

Загалом, аналіз показує, що грошові перекази є більш стабільним джерелом фінансування порівняно з прямими іноземними інвестиціями, які значно більше залежать від політичної та економічної стабільності в країні. Це свідчить про необхідність створення сприятливого економічного середовища для залучення іноземних інвестицій та підтримки стабільності в країні.

Таким чином, можна зробити висновки, що за період з 2010 по 2023 роки міграційні процеси значно змінили економіку та суспільство України. Еміграція великої кількості українців за кордон призвела до того, що заробітки за кордоном стали важливою частиною доходів багатьох родин. Відзначено, що заробітні плати підвищилися, особливо в регіонах, звідки відбувається активна міграція. Однак, міграція не стимулювала інвестицій у виробництво в Україні. Велика кількість мігрантів повернулася в країну через обмеження на кордоні, що призвело до збільшення безробіття. Медична сфера також постраждала, оскільки значна кількість лікарів знайшла роботу за кордоном, призводячи до дефіциту медичних працівників в Україні. Приватні грошові перекази заробітчан стали важливим джерелом валютних надходжень для країни. Ці зміни мали як негативні, так і позитивні наслідки для України. У наступній таблиці представлені основні здобутки та втрати від міграції у 2022-2023 роках (табл. 2.4). Водночас виділено проблеми, вирішення яких може зробити Україну привабливішою для мігрантів у майбутньому.

Таблиця 2.4 – Вплив міграції в Україні в 2022-2023 роках

Позитивний вплив	Негативний вплив	Проблеми	Зміни
Підвищення культурного та економічного рівня	Зменшення рівня довіри до державних установ	Відсутність сприятливого клімату для підприємництва	Стимулювання інвестицій в економіку та сприяння розвитку бізнесу
Збільшення кількості кваліфікованих працівників в майбутньому	Соціальна нестабільність	Брак інвестицій в освіту, та, взагалі, застарілі норми	Інвестиції в освіту та науку, включаючи підтримку стартапів
Фільтрація населення, які жалілися умовами в Україні, і, окрім, осудження, нічого не робили	Втрата кваліфікованих кадрів	Погіршення умов життя та безпеки	Модернізація інфраструктури та забезпечення безпеки
Залучення іноземних інвестицій в економіку	Погіршення умов життя та безпеки	Недостатні умови для підприємництва	Покращення доступу до медичного обслуговування та його якості
Зростання культурного та економічного обміну	Економічні втрати	Низький рівень доходів та життя	Запровадження податкових пільг та інвестицій в ключові галузі
			Підтримка інтеграції мігрантів та забезпечення соціальної стабільності
			Забезпечення фінансової підтримки та соціальних послуг
			Забезпечення фінансової підтримки та соціальних послуг

Загалом, міграція має значний вплив на економіку та суспільство України, і вимагає уваги з боку влади для розробки ефективної міграційної політики

3. РОЗРОБЛЕННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ЗНИЖЕННЯ ЕМІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

3.1. Ініціативи у сфері міграційної політики в Україні в довоєнний період

В попередньому розділі я проаналізувала вплив міграції на економіку України і визначила, що найчастішими причинами для еміграції українців є погіршення умов життя та безпеки, низький рівень доходів, несучасна освіта та відсутність сприятливого клімату для підприємництва. Для вирішення цього уряд налаштований і вже робив спроби в зміні у законодавчих та адміністративних заходах, щоб поліпшити умови для повернення українських мігрантів, підтримати економічну реінтеграцію та захистити права іноземців і трудових мігрантів (табл. 6).

Таблиця 3.1 – Ініціативи уряду щодо протидії міграції

Напрямок	Ініціатива	Опис	Результати/Очікувані результати
Економічна реінтеграція	Програма "Доступні кредити 5-7-9%"	Надає доступ до кредитів для малого та середнього бізнесу, спрямована на підтримку повернення трудових мігрантів.	Підвищення рівня підприємництва серед повернутих мігрантів, створення нових робочих місць.
Створення робочих місць	Національна програма "Велике будівництво"	Створення 500,000 тисяч нових робочих місць для працевлаштування повернутих мігрантів.	Зниження рівня безробіття серед повернутих мігрантів.
Підтримка під час пандемії COVID-19	Повернення громадян	Спеціалізовані інформаційні ресурси та практична підтримка для повернення громадян під час пандемії.	Збільшення кількості повернутих громадян, збереження робочих місць через часткову безробітність.
Захист трудових мігрантів	Законопроект "Про захист трудових мігрантів та боротьбу з шахрайством у працевлаштуванні за кордоном"	Заборона суб'єктам господарювання отримувати гонорари від трудових мігрантів, встановлення адміністративної відповідальності.	Захист прав трудових мігрантів, зниження рівня шахрайства.
Підтримка підприємництва серед мігрантів	Законопроект №4669	Неповернені гранти або безвідсоткові позики для мігрантів-підприємців.	Підтримка розвитку малого бізнесу серед мігрантів, стимулювання економіки.
Захист прав іноземців та осіб без громадянства	Законопроект "Про надання міжнародного захисту іноземцям та особам без громадянства"	Вдосконалення процедури отримання статусу біженця, додаткового та тимчасового захисту, притулку.	Забезпечення прав та захисту іноземців та осіб без громадянства, відповідність законодавству ЄС.

Продовження таблиця 3.1

Напрямок	Ініціатива	Опис	Результати/Очікувані результати
Політика міграції	Індикатори управління міграцією	Оцінка прогресу України у виконанні пріоритетів з управління міграцією	Моніторинг та аналіз для подальшого формування політики управління міграцією.
Подвійне громадянство	Законопроект про подвійне громадянство	Зміна процедури втрати громадянства України при отриманні громадянства іншої країни.	Врегулювання питань подвійного громадянства, збереження зв'язку з діаспорою.

Зокрема, обраний в 2019 Президент України Володимир Зеленський, у своїй передвиборчій програмі наголошував на майбутнє сприяння поверненню українців, що проживають за кордоном. У грудні 2019 року вони також анонсували програма “Доступні кредити 5-7-9%”, яка надає доступ до кредитів для малого та середнього бізнесу і спрямована на підтримку повернення трудових мігрантів. Окрім того, однією з ключових ініціатив Президента є національна програма “Велике будівництво”, мета якої полягала створити 500,000 тисяч нових робочих місць щоб працевлаштувати тих мігрантів, хто повернувся. У 2020 році, з моменту, коли почалась пандемія COVID-19, уряд України почав активно працював над процесом повернення громадян, які хотіли повернутися на батьківщину. Для цього міністерство закордонних справ розробило спеціалізовані інформаційні ресурси та надало практичну підтримку.

Щоб зберегти робочі місця, а особливо для тих, хто повернувся, уряд впровадив систему часткової безробітності на час карантину та в цілому спростив процес реєстрації безробітних в службі зайнятості. Весною 2020 року, коли багато країн потребували сезонних робітників для сільськогосподарських робіт, урядом було вирішено забезпечити організовану та безпечну можливість працевлаштуванні. Єдиною умовою було, щоб закордонні роботодавці уклали офіційні трудові договори з українськими працівниками, гарантували надання медичного страхування, житла та транспортування до місця роботи та назад до України. Тим часом, парламент

прийняв закон, який запобігав притягненню до відповідальності іноземців за порушення міграційних правил, якщо ці порушення виникли через карантинні обмеження.

У січні 2021 року Кабінет Міністрів вніс до Верховної Ради України законопроект №4669 «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання допомоги для економічної реінтеграції трудових мігрантів» [12]. Мета цього законопроекту полягала у створенні благодійного середовища для мігрантів-підприємців, надаючи їм неповерненні гранти або безвідсоткові позики. Мігранти могли розраховувати на розмір позик, який був би пропорційний їхнім фінансовим можливостям, але не перевищував 150 тис. грн. Проте, в 2021 році Верховна Рада відправила цей законопроект назад до Кабінету Міністрів для додаткового вивчення. Окрім цього, група народних депутатів представила інший законопроект, який мав би врегулювати питання подвійного громадянства, шляхом зміни процедури втрати громадянства України у зв'язку з добровільним отриманням громадянства іншої країни [13]. Запропонована ініціатива відповідала б потребам українців за кордоном, але разом з тим обмежувала можливості обіймати певні посади в органах влади та правоохоронних органах.

Якщо ж говорити про іноземців, то Верховна Рада розглядає законопроект "Про надання міжнародного захисту іноземцям та особам без громадянства". В цій ініціативі уряд планує вдосконалити процедуру отримання статусу біженця, додаткового та тимчасового захисту, притулку в Україні а також на підвищення їхньої відповідності законодавству Європейського Союзу [15]. Після повномасштабного вторгнення, запропонований законопроект має ще більшу цінність, адже він гарантуватиме права та захист тим, хто це потребує.

Іншим кроком стало ухвалення нового законопроекту у червні 2021 «Про захист трудових мігрантів та боротьбу з шахрайством у працевлаштуванні за кордоном» [14]. Він полягає у забороні суб'єктам господарювання отримувати будь-які гонорари або винагороди від трудових

мігрантів. Для врегулювання планують встановити адміністративну відповідальність. У той же час уряд розглядає можливість дерегулювання посередницької діяльності з працевлаштування за кордоном, шляхом скасування необхідності ліцензування.

Важливо зазначити, що вирішальну роль у формуванні та розвитку політики міграції грають статистика та наукові дослідження. Тому, восени 2021 року Україна завершила аналіз результатів подальшого оцінювання з використанням Індикаторів управління міграцією. Ця ініціатива, спільно проведена урядом та Міжнародною організацією з міграції, спрямована на моніторинг та аналіз прогресу України у виконанні пріоритетів з управління міграцією, що розпочалося ще у 2018 році з першої оцінки. За планом уряду, висновки цього аналізу будуть використані для подальшого формування політики управління міграцією в Україні, що включатиме інтеграцію цих аспектів у наступну програму співпраці між ООН та урядом України.

Довоєнний 2021 рік став цінним для популяризації міграційної агенди в країні. Отримуючи підтримку від Міжнародної організації з міграції та інших агенцій ООН, уряд України активно працював над завершенням проєкту Плану дій Міграційної стратегії на період 2022–2025 років.

Таким чином, підсумовуючи підрозділ, можна сказати, український уряд зробив значні кроки у напрямку поліпшення умов для повернення українських мігрантів та підтримки їхньої економічної і соціальної реінтеграції. Я вважаю, що програми на зразок "Доступні кредити 5-7-9%" та "Велике будівництво" мають великий потенціал для створення нових робочих місць та розвитку підприємництва. В свою чергу, законодавчі ініціативи щодо захисту трудових мігрантів та міжнародного захисту іноземців є не менш важливими для забезпечення прав та інтеграції мігрантів в українське суспільство. Однак, існують деякі проблеми. В першу чергу, це недостатнє фінансування для забезпечення всіх потреб повернених мігрантів. Окрім цього, деякі законопроекти, такі як №4669 про економічну реінтеграцію трудових мігрантів, потребують додаткового вивчення та доопрацювання. Важливою

проблемою є бюрократичні перепони, а саме: складність процедур отримання грантів та позик може стримувати мігрантів від участі в програмах підтримки.

Звичайно вирішення цих проблем вимагатиме комплексного підходу, подальших зусиль як з боку уряду, так і міжнародних організацій та часу. Але вирішивши їх, Україна матиме великий шанс на повернення своїх громадян в післявоєнний період.

3.2. Удосконалення механізмів протидії еміграційним тенденціям в післявоєнний період з урахуванням досвіду інших країн

Післявоєнна відбудова - це надважливий етап майбутнього України, адже як казав посол Японії Сергій Корсунський: «Повертати нам нічого, треба будувати нову державу, тому задача молодого покоління побудувати державу, де захочеться жити та розвиватись». Насправді, це справжня задача із зірочкою: як заохотити громадян, які виїхали, повернутись. За результатами опитування, проведеного платформою UFU (United for Ukraine), виявлено, що 28% українців планують повернутися в Україну незважаючи на війну, 62% респондентів планують повернутися після закінчення війни, а 10% не планують повертатися і залишаться в країні, де вони зараз перебувають. Дослідження також показало, що 62% українців хочуть повернутися виключно в свій регіон, тоді як лише 38% після повернення розглядають можливість жити в іншому регіоні України [55].

Першим кроком, на мою думку, має стати опитування з прямими питаннями щодо потреб і мотивації. Це дасть загальну картину чого бракує та в якому напрямку рухатись. За опитуваннями 2022-2023 років 43% респондентів вказують на необхідність фінансової допомоги. Це може бути пов'язано з браком фінансових ресурсів, оскільки значна частина українців втратили свої будинки, машини, особисті речі. Окрім цього 22% опитуваних потребували психологічної допомоги. Причина також очевидна - травматичні події, стрес і нестабільність ламає психіку людей. Ще 15% опитуваних

висловили потребу в юридичній допомозі. Переважна більшість опитуваних висловили потребу в працевлаштуванні та тимчасовому житлі. Окрім нагальних потреб треба зацентувати увагу на ті області, де Україна зараз «програє» Європі, адже ще до війни, українці наголошували на низькому рівні життя та доходів, що спонукало їх до еміграції закордон. У розділі 2 було досліджено, що найменш привабливими сферами для імміграції в Україну є безпека, рівень охорони здоров'я та освіти, інвестиції в економіку та умови для підприємництва (табл.5). Тому, на мою думку, доцільно розглянути досвіди інших держав, аби зрозуміти, чим вони приваблюють емігрантів. Першу країну, яку я обрала, Ізраїль. Незважаючи на постійні військові конфлікти, Ізраїль залишається популярним вибором для життя мігрантів. Досвід цієї країни після утворення держави у 1948 році показує, як країна успішно інтегрувала великий потік іммігрантів завдяки програмам фінансової підтримки. Ізраїль надавав субсидії на житло, освіту, медичне обслуговування та соціальні послуги, що дозволило новоприбулим швидко адаптуватися. Якщо взяти довоєнну статистику, то у 2021 році Ізраїль прийняв 25 000 нових іммігрантів на довгостроковій або постійній основі (включно зі зміною статусу), а це на 30% більше, ніж у 2020 році. Цікаво, що найбільше серед новоприбулих – росіян, французів та американців [36]. Можна зробити абсолютно однозначний висновок, що їх програма працює, тому на мою думку, Україна могла б запровадити аналогічні програми для своїх громадян, які повертаються з-за кордону, забезпечуючи їхню швидку адаптацію та інтеграцію. Варто зазначити, що в українській практиці вже були схожі запроектовані, зокрема Володимир Зеленський мав наміри внести зміни, але досвід Ізраїлю допоміг би вдосконалити зміст нововведень.

Друга, не очікувана для мене країна, Ірландія, яка у 1990-х роках зіткнулася з високими рівнями еміграції через економічну кризу. Відповіддю на цю проблему стала стратегія економічного розвитку, яка включала інвестиції в освіту та науку, а також створення сприятливих умов для розвитку бізнесу. Ірландія залучала іноземні інвестиції через вигідні податкові умови

для міжнародних корпорацій, що сприяло створенню нових робочих місць і поверненню кваліфікованих спеціалістів. Україна може використати цей підхід, стимулюючи інвестиції в ключові галузі економіки та розвиваючи інноваційні кластери, оскільки з проведеного мною аналізу зрозуміло, що українські студенти емігрують саме через несучасну освіту та складності введення бізнесу на батьківщині. Справедливо зазначити, що схожі програми вже були, але через недовіру до держави та її корумпованості, гранти на бізнес було отримати складно, проте післявоєнний час – це крок до розвитку.

Досвід Польщі після вступу до Європейського Союзу у 2004 році також є вартим уваги. Країна зіткнулася з масовою еміграцією, особливо молодих і кваліфікованих працівників. Для зменшення відтоку робочої сили уряд Польщі впровадив програми підтримки молодих спеціалістів, зокрема податкові пільги для молодих підприємців та підтримку стартапів. Інвестиції в розвиток інфраструктури та освіти також сприяли поліпшенню якості життя та залученню громадян до повернення. Я вважаю, що Україна могла б використовувати цей досвід для розробки програм, орієнтованих на молодь та інноваційні сектори економіки.

Німеччина, країна яка стала прихистком для чиненнайбільшої кількості українців, після об'єднання у 1990 році також зіткнулася з необхідністю інтеграції значної кількості мігрантів зі східних земель. Німеччина розробила комплексну політику, яка включала мовні курси, професійну перепідготовку та інтеграційні програми для мігрантів. Навіть якщо говорити про сьогодні, ця практика стовідсотково успішна, бо саме ця програма привабила українців. Вони декілька місяців вчать німецьку мову, потім влаштовуються на роботу, в університету. Проте думаю, що важливим елементом стало також створення робочих місць через державні інвестиції в інфраструктурні проекти. Я вважаю, що Україна може впровадити подібні програми, щоб забезпечити поверненню мігрантів доступ до освітніх та професійних можливостей. Звичайно це буде складно, бо поки мова йде про повернення власних громадян, але в майбутньому, це може змінитись.

Підсумовуючи, на основі досвіду інших країн, Україна не може, а має розробити сильнішу стратегію за ту, що існувала раніше, для протидії еміграційним тенденціям та сприяння поверненню своїх громадян. Адже, безумовно, це буде пріоритетним завданням для України. Основні компоненти цієї стратегії, на мою думку, можуть включати фінансову підтримку та субсидії для громадян, які повертаються, що включає житло, освіту, медичне обслуговування та соціальні послуги, адже багатьом людям просто немає куди повертатись. Це може включати безповоротні гранти або безпроцентні позики для підприємців, що повертаються. Крім того, важливо створити сприятливі умови для розвитку бізнесу, включаючи податкові пільги та підтримку стартапів, щоб залучити інвестиції та створити нові робочі місця. Зокрема, варто впровадити податкові канікули для нових підприємців та субсидії для розвитку малого та середнього бізнесу. Інвестиції в інфраструктуру та освіту також є ключовими для поліпшення якості життя. Як показав рейтинг Legatum Institute, Україна має найменші бали в цих категоріях (табл.3). Це може включати модернізацію транспортної та комунальної інфраструктури, а також інвестиції в сучасні технології та наукові дослідження. Важливим є впровадження мовних курсів, професійної перепідготовки та інших інтеграційних програм для громадян, які повертаються, щоб забезпечити їх успішну адаптацію в суспільстві. Я не говорю про курси української мови, хоча це також важливо, це може бути англійська мова для старшого покоління. Це також може включати створення центрів адаптації та інтеграції, які надаватимуть комплексну підтримку поверненням.

Підсумовуючи, для зменшення міграційних процесів Україні доцільно використати міжнародні практики (табл. 3.2)

Таблиця 3.2 - Проблеми та вирішення на основі досвіду країн

Проблема	Досвід країни	Вирішення
Недостатні умови для підприємництва	Ірландія: Створення сприятливих умов для бізнесу через податкові пільги. (Ірландія запровадила 12.5% податок на прибуток для корпорацій, що приваблює іноземні інвестиції).	Створення податкових пільг для нових підприємців та підтримка стартапів, зниження податку на прибуток для малих і середніх підприємств.
Брак інвестицій в освіту	Ізраїль: Впровадження державних програм підтримки освіти та науки, таких як гранти на дослідження та інноваційні проекти.	Інвестиції в сучасні технології та наукові дослідження, запровадження грантів та стипендій для студентів і дослідників, заміна планів навчання та списків літератури на актуальні, перегляд кадрів
Погіршення умов життя та безпеки	Польща: Модернізація інфраструктури після вступу до ЄС, включаючи розвиток транспортних мереж та покращення комунальних послуг.	Модернізація транспортної та комунальної інфраструктури, забезпечення безпеки шляхом покращення правоохоронної системи.
Соціальна нестабільність	Ізраїль: Інтеграція іммігрантів через соціальні програми, такі як надання субсидій на житло та освіту, а також медичне обслуговування.	Підтримка інтеграції мігрантів через мовні курси, професійну перепідготовку та соціальні послуги, створення центрів адаптації. Надання субсидій на купівлю житла
Низький рівень доходів та життя	Польща: Підтримка молодих спеціалістів через податкові пільги для молодих підприємців та інвестиції в розвиток інфраструктури.	Забезпечення фінансової підтримки та доступу до житла, підвищення заробітної плати та умов праці, запровадження програм для молодих спеціалістів.

Ці заходи, на мою думку, є гарними прикладами практичних стратегій, які може використати Україна для розв'язання проблем, зазначених у другому розділі, та для протидії еміграційним тенденціям.

Питання повернення громадян є складним і просте водночас. Сприятливі умови в Європі, США дуже приваблюють: люди отримали житло, гроші, роботу, налаштували та звикли до життя в нових країнах. В цьому контексті Україні справді буде складно конкурувати за тим, що держава може запропонувати своїм громадянам. З іншого боку є ті, хто звикли, але хочуть

повернутись. І з боку держави, думаю, доцільно зробити фокус саме на них. Вони з чітким розумінням, як може бути, як треба – точно будуть відкриті до змін та вдосконалення своєї держави. Якщо зробити короткий прогноз, то спочатку повернуться інтузіасти-патріоти, які на досвіді Європи почнуть відкривати бізнеси, змінювати правила, поведінку та навколишнє середовище України, напевно за ними буде хвиля емігрантів, які не хотіли повертатись спочатку, але зараз змінили свою думку. Звичайно на це піде десятки років, але, впевнена, що впровадження цих заходів допоможе Україні ефективно протидіяти еміграційним тенденціям та сприятиме стабільному соціально-економічному розвитку в післявоєнний період.

ВИСНОВКИ

Метою даної роботи є аналіз міжнародних міграційних процесів в Україні, визначення їх основних тенденцій та впливу на соціально-економічний розвиток країни, а також розробка рекомендацій щодо покращення державної міграційної політики. Для досягнення цієї мети були поставлені наступні завдання: проаналізувати історичний аспект міграційних процесів в Україні, дослідити основні види міграційних потоків та їх характеристики, розробити методiku оцінки міграційних процесів, вивчити сучасний стан міграційних процесів в Україні за період 2010-2023 років, визначити соціальні, економічні та політичні фактори, що впливають на міграцію, оцінити вплив міграції на економіку та суспільство України, розробити рекомендації щодо зниження еміграційних процесів та покращення інтеграції мігрантів.

Досліджувані мною 2010-2023 роки показали, що міграція в Україні завжди була невід'ємною частиною історії країни, зокрема в 19-20 століттях, коли масові переселення сприяли економічному розвитку та інтеграції українських земель у загальноімперські ринки. Періоди між двома світовими війнами, індустріалізація та урбанізація, а також розпад СРСР у 1991 році мали значний вплив на міграційні процеси.

Особливо варто зазначити, що міграційні процеси значно активізувалися під час війни, яка почалася в 2014 році та значно посилилася в 2022 році. Велика кількість українців змушена була залишити свої домівки та шукати безпеки за кордоном. За оцінками ООН, понад 8 мільйонів українців стали біженцями, шукаючи притулку в Європі та інших частинах світу. Ця вимушена міграція значно вплинула на демографічну ситуацію в країні, а також створила нові виклики для системи соціального захисту та ринку праці України.

Аналіз показує, що коефіцієнт міграції у 2023 році становить -0,3%, тоді як у 2021 році цей показник був 0,05%, що свідчить про збільшення негативного балансу міграції у 6 разів. Коефіцієнт еміграції у 2023 році склав

42,4% (зріст у 38,5 разів порівняно з 2021 роком), а коефіцієнт імміграції – 42,1% (зріст у 26,3 рази). Це показує активізацію міграційних потоків із значним переважанням еміграції.

Загалом, міграційні процеси значно вплинули на економіку та суспільство України. Еміграція великої кількості українців за кордон призвела до того, що заробітки за кордоном стали важливою частиною доходів багатьох родин, хоча міграція не стимулювала інвестицій у виробництво в Україні. Значна кількість лікарів знайшла роботу за кордоном, що спричинило дефіцит медичних працівників. Приватні грошові перекази заробітчани стали важливим джерелом валютних надходжень для країни.

Український уряд вже вжив ряд заходів для стимулювання повернення громадян, включаючи програми доступних кредитів для малого та середнього бізнесу, створення нових робочих місць через ініціативу «Велике будівництво» та допомогу у частковому безробітті на період карантину. Проте, цих заходів недостатньо для вирішення проблеми масової еміграції.

На основі досвіду інших країн, Україна має розробити сильнішу стратегію для протидії еміграційним тенденціям та сприяння поверненню своїх громадян. Основні компоненти цієї стратегії можуть включати фінансову підтримку та субсидії для громадян, які повертаються, зокрема у сферах житла, освіти, медичного обслуговування та соціальних послуг. Також важливо створити сприятливі умови для розвитку бізнесу, включаючи податкові пільги та підтримку стартапів, інвестиції в інфраструктуру та освіту, а також впровадження мовних курсів і професійної перепідготовки для громадян, які повертаються.

Важливо, щоб нова міграційна політика включала комплексний підхід, орієнтований на створення сприятливих умов для повернення українців, підтримку економічної реінтеграції та захист прав іноземців і трудових мігрантів. Це допоможе Україні ефективно протидіяти еміграційним тенденціям та сприятиме стабільному соціально-економічному розвитку в післявоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банк даних | Державна служба статистики України. Головна | Державна служба статистики України. URL: [https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU:DF_MIGRATION_POPULATION\(15.0.0\)](https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU:DF_MIGRATION_POPULATION(15.0.0)).
2. В Україну за 9 місяців надійшло приватних переказів на \$8,5 мільярдів – НБУ URL: <https://www.ukrinform.ua/rubriceconomy/3133648-v-ukrainu-za-9-misaciv-nadijslo-privatnih-perekaziv-na-85-mlrd-nbu.html>
3. Валовой внутренний продукт (2002-2023). Ставки, индексы, тарифы. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/>.
4. Васильців Т., Риндзак О., Бачинська М. Проблеми життя та праці зовнішніх мігрантів з Карпатського регіону України: результати пілотного опитування та пріоритети регіональної міграційної політики. Науково-аналітична записка. 2021.
5. Великий Львів і навіть більше: скільки людей щодня приїжджає до Львова?. *Львівська міська рада*. URL: <http://Dashboard.city-adm.lviv.ua/velykyu-lviv-i-navit-shche-bilshe>.
6. Геноцид українців: деформація демографічних структур. Національний музей Голодомору-геноциду. URL: <https://holodomormuseum.org.ua/publikacija/henotsyd-ukraintsiv-deformatsiia-demografichnykh-struktur/>.
7. Демографічна та соціальна статистика / Населення та міграція. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Конквест Р. Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор. Луцьк : Терен, 2007. 456 с.
9. Міграція в Україні: цифри і факти». ООН Міграція, 2021. 24 с.
10. Мінімальна заробітна плата (2000-2024). Ставки, индексы, тарифы. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/> (дата звернення: 01.06.2024).

11. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Perekaz_u.pdf (дата звернення: 02.06.2024).
12. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо запровадження допомоги для економічної реінтеграції трудових мігрантів. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70943
13. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо правового забезпечення наявності іноземного громадянства (підданства) у громадян України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70895
14. Проект Закону про захист трудових мігрантів та боротьбу з шахрайством у працевлаштуванні за кордоном. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67255
15. Проект Закону про надання захисту іноземцям та особам без громадянства. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68661
16. Прожитковий мінімум в Україні (2000-2024). Ставки, індекси, тарифи. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/index.php>.
17. Прямі іноземні інвестиції (2002-2023). Ставки, індекси, тарифи. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>.
18. Саріогло В. Зовнішня трудова міграція в Україні: мотиви, масштаби, наслідки. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ecan_2019_29%281%29__7
19. Середня заробітна плата в Україні в USD. Ставки, індекси, тарифи. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/usd/>.
20. Спеціальний звіт EWL «Біженці з України в Польщі, Чехії та Румунії». ewl-b2c. URL: <https://ewl.com.ua/спеціальний-звіт-біженці-з-україни-в/>.

21. У 2020 році з України виїхали понад 66 тис. лікарів і медпрацівників, – дослідження URL: <https://censor.net/ua/n3254293>
22. Українське суспільство: міграційний вимір : нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – К., 2018. – 396 с
23. УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: МОНІТОРИНГ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН : Збірник. 7-ме вид. Київ : НАН України ІН-Т СОЦІОЛОГІЇ, 2020. 547 с.
24. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Вип.6 (20). Київ, 2019. С. 505. URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/mon2019.pdf>.
25. Черкай К.О. , Тарасенко С.В. The impact of HOFSTEDE'S CULTURAL DIMENSIONS on INDIVIDUAL and PROFESSIONAL paths of Ukrainian MIGRANTS in SWITZERLAND. Матеріали Міжнародної конференції «Міжнародні економічні відносини та сталий розвиток», Суми, СумДУ, 23 травня 2024.
26. Чи потрібні у Польщі українські робочі руки? URL: <https://ampua.org/novyny/chi-potribni-u-polshhi-ukrainski-roboch/>
27. Школярам про біженців. *UNHCR Ukraine*. URL: <https://www.unhcr.org/ua/школярам-про-біженців>.
28. About migration law. International Organization for Migration. URL: <https://www.iom.int/about-migration-law>.
29. Borjas G. J. Economic research on the determinants of immigration. The World Bank, 1999. URL: <https://doi.org/10.1596/0-8213-4504-4>.
30. Census Glossary. Census.gov. URL: <https://www.census.gov/glossary/?term=Demographic+analysis#:~:text=Definition,birth,%20death,%20and%20migration>
31. Education Rankings by Country 2024. World Population by Country 2024 (Live). URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/education-rankings-by-country>.

32. Europe on the move / ed. by P. Gatrell, L. Zhvanko. Manchester University Press, 2017. URL: <https://doi.org/10.7765/9781526105998>.
33. European study of ukrainians in europe. RatingLab. URL: <https://ratinglab.org/research/a-pan-european-study-of-ukrainians-in-europe>.
34. Exploring migration causes: why people migrate | Topics | European Parliament. Topics | European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20200624STO81906/exploring-migration-causes-why-people-migrate>.
35. Gatrell P. Whole Empire Walking: Refugees in Russia During World War I. Indiana University Press, 2005.
36. Home. OECD iLibrary. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/7cd70bf8-en/index.html?itemId=/content/component/7cd70bf8->
37. International Migrant Stock: Destination and origin. United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. URL: https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesapd_2020_ims_stock_by_sex_destination_and_origin.xlsx
38. International students in Ukraine – Study in Ukraine. Study in Ukraine – Ukrainian State Center for International Education. URL: <https://studyinukraine.gov.ua/statistic/>.
39. King R. On migration, geography, and epistemic communities. Comparative Migration Studies. 2020. Vol. 8, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1186/s40878-020-00193-2>.
40. Krawchenko B. Social Change and National Consciousness in Twentieth-Century Ukraine. London : Palgrave Macmillan UK, 1985. URL: <https://doi.org/10.1007/978-1-349-09548-3>.
41. Loescher G. Unhcr and World Politics: A Perilous Path. Oxford University Press, 2001.
42. Lücke M., Saha D. Labour migration from Ukraine: Changing destinations, growing macroeconomic impact. URL: <https://www.german-economic->

- team.com/ukraine/wp-content/uploads/sites/7/GET_UKR_PS_02_2019_en.pdf
43. Malynovska, O. (2011). UNPD, 2009. National Institute of Strategic Studies
44. Malynovska, O. (2011). World Bank Factbook (WBF). National Institute of Strategic Studies
45. Migration. Migration and Home Affairs. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/migration_en#:~:text=The%20International%20Organization%20for%20Migration,its%20length,%20composition%20and%20causes.
46. Miller M. J., Castles S. The Age of Migration. Brand: Palgrave Macmillan, 2009. 368 p.
47. Ministry of Internal Affairs of Ukraine (MOI), 2010
48. Opendatabot. 99% українців, які виїхали у 2023, повернулись до України – Опендатабот. Опендатабот. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/ukrainians-emigration-trend-continues> (дата звернення: 04.06.2024).
49. Other policy relevant indicators : Inbound internationally mobile students by continent of origin. UIS Statistics. URL: <http://data.uis.unesco.org/index.aspx?queryid=3804>.
50. Piore M. J. Birds of passage: Migrant labor industrial societies. Cambridge : Cambridge University Press, 1979. 229 p.
51. Population estimate for Kiev, Ukraine. Books on Rainforests, Ecology, Green Design, and the Environment. URL: https://books.mongabay.com/population_estimates/1965/Kiev-Ukraine.html.
52. Rankings :: Legatum Prosperity Index 2023. Legatum Prosperity Index 2023. URL: <https://www.prosperity.com/rankings?pinned=POL,DEU,CZE&filter=>.

53. Rapawy S. Ethnic reidentification in Ukraine. Washington, D.C : International Programs Center, Population Division, U.S. Bureau of the Census, 1997. 27 p.
54. Situation Ukraine Refugee Situation. Operational Data Portal. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.
55. UFU.global. UFU.global. URL: <https://www.ufu.global/> .
56. Ukraine Refugee Crisis: Aid, Statistics and News | USA for UNHCR. How to Help Refugees – Aid, Relief and Donations | USA for UNHCR. URL: [https://www.unrefugees.org/emergencies/ukraine/#:~:text=Nearly%206.5%20million%20refugees%20from,\(as%20of%20February%202024\).&text=Approximately%2014.6%20million%20people%20are%20in%20need%20of%20humanitarian%20assistance%20in%202024](https://www.unrefugees.org/emergencies/ukraine/#:~:text=Nearly%206.5%20million%20refugees%20from,(as%20of%20February%202024).&text=Approximately%2014.6%20million%20people%20are%20in%20need%20of%20humanitarian%20assistance%20in%202024).
57. Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium / A. Kouaouci et al. Oxford University Press, 1998.
58. World Factbook Glyph. We are the Nation's first line of defense - CIA. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/field/net-migration-rate/country-comparison/>